

št. 3
XXVI let.
Cena 3 din
24. nov. '76

TRIGLAVA

Kärnten
bleibt deutsch !

KOROŠKI SLOVENCI

Napisati nekaj novega o kroških Slovencih, o njihovi borbi in o odnosih sil v avstrijski družbi, ki do neke mere odločilno vplivajo tudi na položaj Slovencev, je na prvi pogled zelo težko, če upoštevamo celo poplavo tekstov o koroških Slovencih, ki so se v zadnjih letih, posebej pa letos pojavili v skoraj vseh informativnih sredstvih pri nas. Pa vendar v okviru teh tekstov ne najdemo tistega, k čemu bi v končni konsekvenci ti članki morali stremeti. Za kakšno napako torej gre? Gre za osvetlitev borbe koroških Slovencev in odnosov v AVstriji, posebej pa odnosov na Koroškem iz zgodovinskih materialističnih pozicij. Samo takšna dosledna zgodovinsko radikalna pozicija je sposobna dati jasen vpogled v družbene razmere v AVstriji, predvsem pa je sposobna graditi odnos do boja koroških Slovencev skozi prizmo *razrednih* bojev, kot tiste osnove, na kateri bazira vsa človeška zgodovina od praskupnosti naprej, posebej pa zgodovina najbolj razvite družbe, za katero je značilno protislovje med delom in kapitalom, in v katerem igra kapital dominantno vlogo in v kateri ima delo, preko svoje personifikacije proletariata in njegove revolucionarne prakse, vlogo negacije kapitala in samega sebe. V taki družbi, s takšnim osnovnim protislovjem, se je rodil nov element družbene strukture — narod, ki pa je, čeprav specifičen in relativno samostojen, v končni instanci podvržen osnovnim značilnostim meščanske družbe, ki so predvsem njen način produkcije, družbena delitev dela in v obe hkrati že zajeto osnovno protislovje, ki sem ga navedel zgoraj, protislovje med delom in kapitalom. Zato je jasno, če konkretiziram odnose med slovensko manjšino in nemško večino v Avstriji, da tu ne gre samo za nek narodnostni konflikt, ki ima neke samo njemu lastne zakonitosti, po katerih se zapleta in razrešuje, ampak da gre v bistu za *specifično artikulacijo razredne borbe*, brobe med proletariatom in buržuazijo, ki v določenih zgodovinskih obdobjih lahko samo formalno, navidez, izgubi svoje zgodovinsko bistvo in se kaže v popolnoma drugačni obliki, kot je to primer ne samo s koroškimi Slovenci, ampak tudi z Baski in Katalonci v Španiji, s Palestinci na Bližnjem vzhodu, z odnosi med rasami itd.

Ta artikulacija razrednega boja, v katero je bila *objektivno, po sebi in deloma tudi za sebe*, potisnjena slovenska manjšina na Koroškem, je posledica zgodovinskega razvoja, v katerem smo Slovenci kot narod vedno bili brez lastnega vladajočega razreda, pa naj je bilo to plemstvo ali buržoazija (v mislih imam vladajoči razred v njegovem zgodovinskem smislu, čeprav je bilo nekaj tovarnarjev in lastnikov trgovin, tudi Slovencev) in se je s tem slovenski narod v zgodovini vedno identificiral s kmeti in kasneje s proletariatom, torej s tistima razredoma (tu izvemam sužnje), ki sta v vsej človeški zgodovini nosila in še nosita največje izkoriščanje in človeško destrukcijo, obenem pa tudi anticipacijo prihodnosti (v mislih imam predvsem proletariat), se pravi zrušitev obstoječe meščanske družbe in vzpostavitev nove humane družbe.

Zato ni čudno, da se je na koroške Slovence v vsej njihovi zgodovini zloilo toliko gorja in uničevalne sile, kot na primer za časa vladanja fašističnega kanclerja Dolfusa, ali pa v času, ko je bila Avstrija priključena Hitlerjevi Nemčiji in si je nacionalsocializem prizadeval (kot ekstremna do skrajnosti pritirana nadvlada kapitala nad ljudmi) Slovence kot narod in kot razred, če že ne uničiti, pa vsaj popolnoma podrediti. Pa vendar se je takratni slovenski kmet oz. proletarec zaradi svojega specifičnega položaja, v katerem ni imel ničesar izgubiti, saj so mu vzeli vse, vse njegove človeške predpostavke, odločil za edino pot iz barbarstva Hitlerjeve Evrope za *revolucijo*, ki se je jasno manifestirala v njegovem *partizanstvu*. In ravno ta revolucionarna praksa koroških Slovencev v najtežjih trenutkih je tista osnova, zaradi katere so se znova zbrale vse reakcionarne sile (oz. vladajoči kapitalistični razred) tako na Koroškem, kot v Avstriji, da bi uničili tisto silo, ki jim je nekoč na Koroškem že skoraj pripravila zgodovinski propad in ki bi jim v določenem trenutku zopet lahko zaigrala vlogo detonatorja, ki bo vzdignil revolucionarne sile v Avstriji. Jasno je, da imajo reakcionarne sile v Avstriji vso podporo mednarodnega kapitala in se s tem kaže tako specifičnost razrednega boja v Avstriji, kot tudi njena povezanost s svetovno totaliteto meščanske družbe.

Kam in kako usmeriti socialno energijo mladih, da nebo postala predmet manipulacij, je pomembno vprašanje.

Nekje je zapisano, da je o mladini mogoče govoriti samo kot o sestavnem delu delavskega razreda. Kot pa govorimo o različnih slojih delavskega razreda lahko govorimo tudi o različnih slojih mladine, tako tudi o študirajoči – študentski mladini kot o sloju. Ta sloj (ostale tudi) pa karektizirajo tri značilnosti in sicer:

– prvič, da velik del te mladine (ta sloj) živi v takih družbenoekonomskih odnosih, ki so uveljavili samo nekaj načel nagrajevanja po delu oziroma samo nekaj naših temeljnih družbenoekonomskih odnosov.

– drugič, da je (ta sloj) od samoupravnega družbenega odločanja bolj odrinjen, kot druge plasti delavskega razreda.

– in tretjič, da je ta sloj pač še „mlad“ in da ima še možnost uveljaviti in razviti se znotraj delavskega razreda (lahko pa tudi zunaj njega in proti njemu).

Menim namreč, da se je in se še samoupravljanje in iz njega izhajajoči družbenoekonomski odnosi, kot revolucionarna praksa delavskega razreda in razvoja socializma, v naši družbi študentski mladini kaže kot področje življenja, ki je „rezervirano“ za neposredne proizvajalce. Do njega se še obnaša (samoupravljanja) indiferentno, in tudi na lastnem področju življenja in dela praviloma išče in uporablja oblike delovanja, neodvisne od dosežkov samoupravljanja in družbenega dogovarjanja, kot ene izmed njegovih pomembnejših komponent. Znotraj tega sloja mladine se še, kot način razreševanja problemov, pojavljajo različne oblike pritiskov (demonstracije, protesti), neposredno s tem pa so povezani tudi članki in zapiski v študentskih glasilih (Tribuna!?).

Po drugi strani pa se je v (študentski) ZSMS razbohotil forumski način dela, vse globlja je odtujenost vodstev od pravih problemov in interesov mladih. Stare polemike o organiziranosti študentov še niso splahnele. Še so debate ali študentska organizacija (sedanji sveti letnikov, zbori študentov), ali ZSMS (aktivni in komisije), ali naj študentska organizacija, ki je samoupravno organizirana v svete letnikov s svojimi delegacijami v fakultetnem svetu in drugih samoupravnih organih opravlja (tudi formalno!) tudi politične in ideološke funkcije, ki jih vsaj na našem faksu že itak opravlja. Velik problem je namreč, to je bilo povdarjeno tudi na seji predsedstva OO ZSMS FSPN, ki je pripravljalo letno volilno konferenco OO ZSMS FSPN, „razdeliti pristojnosti“ zbora študentov, sveta letnikov in njihovih delegatov, kot samoupravnih organov in aktiva, OO ZSMS in njenih komisij kot družbenopolitične organizacije. Velika večina nalog se v praksi prekriva, obravnava jih tako svet letnika (ki tudi jih in samo ta na FSPN), kot aktiv ZSMS letnika, ali OO ZSMS s svojimi komisijami (ki jih zelo malo ali ne).

Še večji problem pa je (kar je bilo na predsedstvu tudi povdarjeno ob močni podpori sekretarja UK ZSMS, da je tako tudi drugje na faksih ali na celi univerzi) „najti ljudi“, ki so pripravljeni delati, tako v ZSMS, kakor tudi – vendar manj – v samoupravnih organih. Tako se dogaja, da je tistih nekaj aktivistov anagažiranih tako v samoupravnih organih študentske organizacije, hkrati pa so funkcionarji v družbenopolitičnih organizacijah mladih, tako, da se naloge in vloge med seboj pomešajo, kar še povečuje zmedo o tem ali je to problem samoupravnih, ali družbenopolitičnih organov in organizacij – ne samo ZSMS, ampak tudi ZK.

In tako životari tisto samoupravno in tisto družbenopolitično na plečih enih in istih ljudi, namesto, da prvič sploh ne bi životarilo, najmanj pa še na plečih posameznikov, ki na koncu še sami ne ločijo v bremenu teh dveh različnih načinov organiziranja. Najhuje pa je, da za posamezniki pridejo spet – le novi posamezniki.

Ob vsem tem pa ostajajo ob strani vsi tisti, ki so zadovoljni s svojo „osnovno študentsko vlogo“. Predavanja, vaje, izpiti. In zopet predavanja, vaje... Med njimi so člani ZSMS, pa člani ZK (!?), pa mladinski občinski, republiški aktivisti in še in še jih je. Kako težko jih je prepričati naj ostanejo vendarle po predavanjih ali vajah na sestanku, saj problematika zadeva njihovo življenje. In kakšen problem je izvoliti delegacijo študentov v kakšen samoupravni organ fakultete ali podobno.

O vsem tem je tekla beseda na predsedstvu OO ZSMS FSPN, predvsem pa o ponedeljkovi volilni konferenci (15.11.1976), ki jo je predsedstvo (kakor že mnoge druge akcije) samo pripravilo in izpeljalo – postavilo in izvolilo novega predsednika (ne po delegatskem principu, ker ni bilo iniciative iz baze), sekretarja, blagajnika in vodje komisij, pa „delegate“ itd, itd.

INFO

Še o mnogočem bi se lahko pogovarjali – o profesorjih in njihovi vlogi v luči reforme univerze, pa o financiranju ZSMS na FSPN, o tistih 25.000,00 dinarjih, o zbujanju aktivizma mladih z različnimi dnevnici, potnimi stroški, „nagradami“ in podobnem (materialnem) stimuliranju. Tu so še člani ZK, njihova vloga v ZSMS (nekje smo zapisali precej na veliko, da je to osnovna celica delovanja mladih komunistov, ki se jim na našem faksu ob 12 h, ko imamo sestanke ponavadi mudi na „kosilo“), o raziskovalnem delu mladih, o odnosih na naši in drugih fakultetah. Pa se nismo več dosti pogovarjali. Le nekaj smo še sklenili. Spričo očitne in akutne pomanjkljivosti odgovornosti članov ZSMS, posebej pa še članov ZK (katerih statut ima sankcije jasno določene), bodo potrebni korenitejši ukrepi in sistematična, globlja analiza o delavnosti članstva družbenopolitičnih organizacij na faksu, da ne bo, kar mnogokrat je – članstvo v DPO zgolj formalno, ampak da bo družbena avantgardnost vsaj v ZK permanentna, če je že v ZSMS tako občasna in odvisna od posameznikov ali naključij.

BAVČAR IGOR

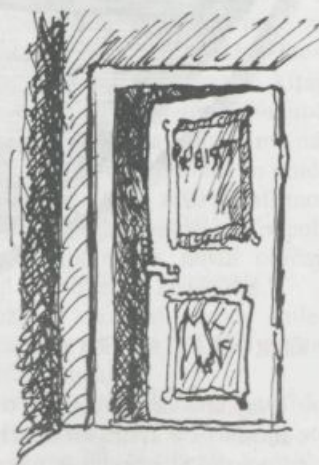
*Dajmo fantje
Vra je enajst!*

POLET

je naslov „novega“ lista, ki je pred kratkim s svojo prvo številko prilezel na dan v Zagrebu. „Novega“ zato, ker gre pravzaprav za nadaljevanje izhajanja lista, ki je že izhajal v letih 1953-1969 in je bil v tem obdobju nosilec najboljšega, kar je do danes premoglo „mladinsko“ novinarstvo. V začetku je bilo to (le) literarno glasilo hrvaških srednješolcev, pozneje pa je vedno bolj preraščalo v kar najširše odprto in angažirano, kritično priroten republiški mladinski list. Njegova misel vodila je bila: „Nasprotujemo vsakemu pridigarstvu in vsakemu zviševanju tona, ni nam všeč govorjenje iz foteljev, niti fraza kot argument, sprejemamo edino dialog in glasujemo za odprto in javen razgovor o vseh vprašanjih, ki se nanašajo na našega človeka; nič ne sme biti zaprto, nič zamolčano. Polet je tako vstal proti molku in pasivnosti med mladimi, pa tudi v obračun: z zastarelimi principi in dogmami. V skladu s to naravnostjo je preživljal burno zgodovino in tako splošna družbena dogajanja konec šestdesetih let niso mogla ostati zanj brez posledic. Leta 1969 je list prenehal izhajati.

V današnji krizi mladinskega tiska pa se Polet ponovno pojavlja med nami. Za to se moramo zahvaliti RK ZSM Hrvatske ki ga je obudila in omogočila, da je hrvaška mladina dobila tednik na republiški ravni, ki ga je tako dolgo čakala. Tednik obljublja, da bo hrvaška Mladina. Že zaradi tega fantom pri Poletu želimo mnogo sreče in, da bi bil Polet vsaj tako dober, kot je bil pred leti; kritični pa bomo kdaj drugič, ko jim steče delo izpod rok. Tudi kritični skozi primerjanje z Mladino.

zp

PITANJA

Marsikdo se verjetno sprašuje, kaj je revija Pitanja, po kateri smo prav radi: segali zaradi njene pestrosti, aktualnosti, visoke ravni pisanja ter njene kritične osti. Za vse sprašujoče naslednje:

Revija (vsaj za enkrat) ne bo več izhajala. Pred nedavnim je ustrezna komisija Republiške samoupravne interesne skupnosti v Zagrebu ocenila, da revija Pitanja „ni dovolj obrnjena k mladim“, nakar so reviji na podlagi te edine „ugotovitve“ enostavno ukinili vsako materialno podporo. Do danes ni bil sporočen redakciji in javnosti niti en sam argument za zapisano lakonsko obsodbo. Tako moramo ugotoviti, da je nad revijo, ki je z obravnavanjem družbene, kulturne in teorijske tematike posebnega pomena za mlade: bralce opozorila na sebe ne le hrvaško, ampak širšo jugoslovansko javnost, izvršena obsodba brez razloga.

Se pa sprašujemo, če morda ne držijo govorice, da je redakcija Pitanja le malo pregloboko podrezala v profitorsko osje gnezdo določene dejavnosti pri nas. Recimo, petrolo-mijske. Seveda tega mi ne vemo, a tudi teh govoric do danes ni demantirala ne ustrezna komisija, ne kdo drug.

zp

RMA- CIJE

POROČILO NA RADIU ŠTUDENT

Na seji občinske konference Zveze socialistične mladine Slovenije Ljubljana Center je bilo med drugim govora tudi o informiranju. Po mnenju predsedstva konference je pretok informacij med predsedstvom samim in osnovnimi organizacijami zelo slab tako da pride do situacije, ko člani osnovnih organizacij nimajo pojma, kaj se dogaja na predsedstvu, niti predsedstvo ne ve, kaj se dogaja v osnovnih organizacijah. Del krivde za takšno stanje pa so člani predsedstva naprtili sredstvo javnega obveščanja. Po mnenju enega od članov predsedstva naj bi bili glavni krivci prav novinarji, katerim je med drugim očital nestrokovnost, oholost, lenobo ter zaslužkarstvo. Po njegovem mnenju se novinarji, ki prihajajo na različne seje, obnašajo na moč oholo ker med sejami baje le zehajo in se vzvišeno smehljajo. Taisti tovariš pravi, naj bi novinarji aktivno sodelovali v debatah po drugi strani pa je predsednica ravno te organizacije pred kratkim zaprosila Radio študent, naj se novinarji ne vmešavajo v debate in naj se omejijo zgolj na pisanje informacij. Glede oholosti, pa lahko rečemo, da obnašanje enega novinarja še ni obnašanje vseh.

Tovariš, ki mu novinarji očitno niso pri srcu, je sodelavcem Radia študent očital tudi zaslužkarstvo. Izvajal je, naj novinarji raje hakljajo, kot se je dobesedno izrazil, družbenopolitične delavce ter iz njih vlečejo razne informacije, namesto da hodijo na seje. Tako naj bi novinarji po njegovem zaslužili *velike* denarje za malo dela, ne ve pa, da so na Radiu študent honorarji sramotno nizki in da delajo tu le resnični entuziasti. Tudi glede poročil je imel tovariš pripombe, češ da se omejujejo zgolj na gole informacije brez komentarja. Povemo pa mu lahko, da komentarji niso zaželeni. Tako je namreč pokazala praksa, ko so se določene organizacije ustrašile kritike in se pritožile na uredništvo radia študent, kar vsekakor ni vzpodbudno za novinarje.

V zvezi s tem so novinarjem očitali tudi nestrokovnost. Povdaril je, da bi morali biti vsi novinarji, ki poročajo o delu Zveze socialistične mladine Slovenije, tudi aktivisti te organizacije, kar tudi smo. Ko smo mu predlagali, da bi sam pisal poročila o delu njihove občinske konference, za katera bi bil tudi honoriran, je izjavil, da se za to ne čuti dovolj sposobnega. Zdi se nam zelo čudno, da ga kot člana predsedstva in raznih drugih forumov ni dovolj skupaj, da bi o teh stvareh lahko poročal.

Radio študent ima kadrovske probleme, vendar se je zgodilo, da sta to sejo obiskala kar dva pročevalca, kar je omenjeni tovariš takoj izrabil za napad. Rekel je, da se mu zdi čudno, da lahko na eno sejo prideta kar dva novinarja, na druge pa nobeden. Ob tem bi radi povedali, da se udeležujemo vseh tisti sej, za katere dobimo vabila, teh pa je zelo malo. Še manjkrat ali bolje rečeno nobenkrat pa ne dobimo gradiva za seje, ki so eden od osnovnih virov za razumevanje problematike teh sej. Zato ni čudno, da se na nekaterih sejah kar tare sej željnih novinarjev na drugih pa jih sploh ni.

Na koncu bi povdarili, da je prva naloga radia študent kot študentske organizacije odkrivanje in reševanje študentskih problemov, šele nato pridejo na vrsto razne družbenopolitične organizacije, ki z življenjem študentov in njihovim bojem za obstanek nimajo ravno dosti zveze.

Spomnili bi se še na pregovor, da se podarjenemu konju ne gleda na zobe, čeprav s tem ne mislimo, dobronamerna, konstruktivna kritika ni zaželjena. Nezaželjena pa je vsaka kritika zaradi kritike, ki ji po domače rečemo tudi kritikasterstvo ali kritikonstvo.

BORČI & BRANKO

Sklicujem sestanek vseh, ki so zainteresirani za objavljanje lastnih komentarjev, teoretičnih tekstov, prevodov, recenzij, itd. v Tribuni (teorija), dne 2.12.1976 ob 10. uri.

SREČO KIRN

Vsi, ki želite pisati o problemih in dogajanjih na svoji fakulteti o študentski problematiki nasploh, pridite v ponedeljek 6. decembra ob 17. uri v prostore Tribune, Trg osvoboditve 1/II.

JANJA KLASINC

Dne, 17. novembra nas je zapustil glavni urednik Stevanović Boris, ki je opravljal funkcijo glavnega urednika od aprila letos, sedaj pa je zakorakal novim dolžnostim naproti.

Uredništvo se zahvaljuje Borisu za vse muke, ki jih je pretrpel (in jih kot glavni urednik tudi moral) pri obujanju 3bune.

Nalogo glavnega urednika bo sedaj opravljal Srečo Zajc. (Nekoč so temu rekli takole: Kralj je mrtev – živel kralj!)

UREDNIŠTVO

NAPOTEK ZA TISTE, KI BI RADI VIDELI ŠE ENKRAT

Verjetno ga ni ljubitelja glasbe, ki ne bi v negled gulil svoje nove plošče. Tudi knjigo, ki nam dosti pove, radi preberemo dvakrat, trikrat. Z veseljem gledamo dobro sliko, fotografijo, film, pa čeprav smo jih že tolikokrat pretehtali. Vsako srečanje z znano umetnino nam nudi nova spoznanja, ali pa podoživljanje starih. Gramofon, slika, knjiga so nam vedno pri roki. Kako pa je s filmom? Vezanost na veliko dvorano, drage aparature in zakone tržišča, ki distributerjem narekujejo kraj in čas igranja nekega filma, največkrat onemogočajo, da bi si film lahko ogledali večkrat v daljših časovnih razdobjih. Kinoteka vestno zadovoljuje filmske sladokusce s starejšimi filmi, kinematograf v Križankah sicer skrbi za hitro menjavanje novejših filmov, ki pa jih ne izbira preveč skrbno, televizijski ekran pa nas pri prikazovanju filma za marsikaj prikrajša. Možnosti za ponovno videnje dobrih novejših filmov tako rekoč ni.

Edina izjema, ki že vrsto let skrbi za to, je oddelek za filmsko vzgojo pri Pionirskem domu, ki vsako leto skrbno izbere filmske abonmaje za raz-

lične starostne skupine. Med njimi je tudi izbor najboljših filmov preteklih let, ki je namenjen študentom in dijakom, na žalost pa je premalo znan. Filmi, ki so nam obogatili življenje, in ki jih bomo imeli priložnost ponovno videti so:

UBIJALEC STOLETJA (Alberto Lattuada) 2.12.1976

SOMRAK BOGOV (Luchiano Visconti) 23.12.1976

ANDREJ RUBLJEV (Andrej Tarkovskij) 13.1.1977

BREZOV GAJ (Andrzej Wajda) 10.2.1977

AMARCORD (Federico Fellini) 24.2.1977

LJUBEZEN (Karel Kachyna) 10.3.1977

CVET TISOČ IN ENE NOČI (Pier Paolo Pasolini) 24.3.1977

LACOMBE LUCIAN (Luis Malle) 7.4.1977

ROMANCA O ZALJUBLJENIH (Andrej M. Končalovskij) 21.4.1977

KITAJSKA ČETRT (Roman Polanski) 125.1977

Filmske predstave bodo ob 20 h v kinu Mojca, kjer se pred projekcijo tudi lahko kupi komplet abonma (60.-) ali karto za posamezne filme.

MUŽIČ JANEZ

POZIV UREDNIŠTVA:

Uredništvo ima na zalogi še nekaj tovrstnih nagrad in zato poziva vse zainteresirane organizacije in občane, da ga obveščajo in mu sporočajo tovrstne kulturniške uspehe naših piscev, saj bi nam bilo nedvomno vsem žal, če bi možni kandidati za nagrado zamudili to edinstveno priložnost splošne potrditve, priznanja in razglasitve svojih tovrstnih uspehov, ter se tako izognili nagradi KURJE PERO našega uglednega in spoštovanega lista.

UREDNIŠTVO

Kako lahko je potem razumeti vso tisto paradržanje avstrijske politične drhali z železnimi križci, rušenje partizanskih spomenikov, brutalnosti avstrijske razredne policije in ne nazadnje tudi politične prakse avstrijske vladajoče social-demokratske stranke (ki se ima, o ironija za proletarsko) in njenega strahopetnega šefa, ki samo kaže strahopetnost celotne stranke, ki v odnosu do koroških Slovencev izkazuje svoj pravi kapitalistični obraz in ki je, če citiram Marxa: „namesto da bi iz proletariata črpala novih moči, okužila proletariata s svojo lastno šibkostjo.“

V tekstu nisem imel namena pozitivistično iskati vse mogoče in nemogoče faktorje, ki delujejo v sicer kompleksni in zapleteni situaciji na Koroškem in v Avstriji, ki jo nadgrajujeta tudi vpliv mednarodne

kupnosti in s tem element državnosti, ki pa se dokaj hitro razbistri, če v njej poiščemo tisto osnovno, se pravi razredni element, katerega se na žalost preneka pisci pri nas tako radi izogibljejo. Prav ta element razrednosti je tisti, v okviru katerega se prežemata destrukcija humanosti in težnja po njej na zgodovinsko konkretni način, kot je ta, da ima nekdo slovensko ime in hoče govoriti slovenski jezik, pa je zaradi tega človeško blato, ki ga moraš izkoriščati do skrajnosti, ga s tem pohabiti in postaviti na nivo živali, da bo še bolj sposoben dajati čim večje dobičke. Jasno je v kakšni družbi, na podlagi katerih družbenih odnosov (beri kapitalističnih) je možna takšna nečloveška praksa, jasno pa je tudi to, katera je edina pot iz takšne družbe!

Srečo Kim

K članku Lakota v Čilu-made in Chicago dodaja uredništvo še članek iz našega socialistično usmerjenega tednika ITD, ki je izšel v št. 46 dne 12.11.1976 pod naslovom REVOLUCIONARNI NOBELOVEC. V članku je kot „revolucionar“ proglašen gospod profesor Milton Friedman iz Chicaga, ki je svojo „revolucionarno“ oziroma apologetsko znanost kapitala realiziral v fašističnem Čilu in zaradi česar si je ob tej vsekakor sijajni zmagi kapitala nad čilskim ljudstvom, kateri pomaga tudi njegova „svobodna“ znanost, prislužil nagrado svetovne buržuazije, ki jo drugače imenujemo Nobelova nagrada.

Za ta članek se uredništvu ITD-ja iskreno zahvaljujemo, saj nam je ponovno iskazalo svojo totalno nevednost ali pa skrajno reakcionarno pozicijo celega, ali pa dela uredništva.

KIRN SREČO

REVOLUCIONARNI NOBELOVEC

Letošnjo Nobelovo nagrado za ekonomske vede je švedska akademija znanosti prisodila amerškemu ekonomistu, velikemu strokovnjaku na področju monetarnih vprašanj, profesorju na Chikaški univerzi Miltonu Friedmanu. Friedmanove knjige in članki so enako sporni kot cenjeni. Njegove „neoliberalistične“ teorije, ki odklanjajo dolga leta zveličavni Keynsov koncept državnega intervencionizma, je bolj ali manj učinkovito izpodbijala cela vrsta uglednih sodobnikov, obenem pa so jo v praksi upoštevali (in preizkusili) v mnogih zahodnih državah. Je zagrizen pristaš nevidne roke tržišča, edinega objektivnega pokazatelja realne vrednosti neke valute, in nasprotnik vidne (škodljive) roke države, katere denarne injekcije iz proračunskih sredstev samo navidežno odpravljajo monetarna nihanja in neskladja.

**lakota v čilu
made in
chicago**

Milton Friedman, Nobelov nagrajenec 76 za ekonomijo, intelektualni oče ekonomistične repesije v Čilu.

Avtorji in branilci „socialne ekonomije trga“

Po fašistično Pinochetovo vladavino sta ministra Jorge Cauas in Raul Saez postala prava ekonomska in finančna monarha; prvi se ukvarja z ministrskimi programi, ki se nanašajo na deželo samo, drugi pa odgovarja za odnose navzven. Tretje, v tej zvezi enako pomembno ime pa je Sergio de Castro. Vse te tri huntine osebe na važnih gospodarskih položajih so tesno povezane z ekonomisti „chikaške šole“ in skupaj z njimi predstavljajo pobudnike in izvajalce eksperimentalne aplikacije ekonomsko-finančnega modela te šole v Čilu — pod očetovskim nadzorstvom strojnic in bajonetov v rokah uniformiranih morilcev.

V novi etapi krize, v kateri se je znašla fašistična vlada, skuša zveza treh potegniti voz iz močvirja (z jeepom ali oslom, bi rekel Arnold Harberger, eden od avtorjev preizkušanja modela); člani te „svete

alianse“ so generali in fašisti z uniformami in brez njih, čisli tehnokrati v službi diktature in severnoameriški pomočniki iz chikaške šole, državnega sekretariata in iz CIE.

Prisotnost ljudi iz Chicaga lepo pokaže, kako delujeta CIA in državni sekretariat: kombinirata vojaško usposabljanje fašistov z uporabo velikih količin dolarjev za neposredno finačno podporo prevratu in hkrati organizirata navidez nevtraln in nevpleteno strokovno pomoč profesorjev in intelektualcev, ki pod ugledom univerzitetnega imena opravljajo nove oblike umazanega dela v prid politiki, ki služi amerškemu imperializmu. Le da to delo danes predstavlja prispevek h genocidu čilskega ljudstva.

S časom se je razkrilo, da je Čile za ekonomiste iz Chicaga orjaška družbena in gospodarska „epruveta“ za izvajanje njihovih finančnih teorij in ciljev do „zadnjih konsekvenc“, ne da bi se menili za človeško biološko in fiziološko ceno, ki jo plačujejo čilski delavci in njihovi otroci, izročeni na milost in nemilost lahkoti ter podhranjenosti. Važno je iti z eksperimentom do konca in stisniti pas, dokler ne bo počil želodec oziroma, kot pravi eden od izvajalcev genocida: „... psu je treba enkrat za vselej odsekati rep“. Po besedah Miltona Friedmana je ta pes čilsko ljudstvo, so to čilski delavci.

Eksperiment je označen z imenom „socialna ekonomija trga“, pri čemer gre za enak poskus kot leta 1930 pod „hitlerjanskim socializmom“ z vsemi njegovimi značilnostmi tja do plinskih celic in iztrabitvenih getov. Očetovstvo pripada v obeh primerih fašizmu in danes kot včeraj krvavi ljudstvo tudi zaradi tega, da bi „pomočniki“ mogli prikazati učinkovitost svojih zamisli. Upamo, da bomo doživeli ekonomski Nurenberg, ki bo Friedmanu in Harbergerju sodil zaradi diktature.

CHIKAŠKA ŠOLA

Na chikaški univerzi se nahajata dva znana pobornika modela tržnega gospodarstva, od katerega si veliko obeta čilska hunta. Eden je Milton Friedman, profesor ekonomije, z lepo kariero po raznih univerzah in študijskih centrih za finance, pisec mnogih knjig in (s strani univerz) predlagani kandidat za Nobelovo nagrado. (Dodajmo, da mu je letos švedska akademija to nagrado tudi podelila!) Njegov družabnik pri izvajanju čilskega eksperimenta lakote je zvitorepa in oporečna osebnost chikaškega političnega in intelektualnega življenja — Arnold Harberger, profesor na isti univerzi in nekdani profesor na mnogih latinsko-ameriških univerzah, nekdani svetovalec Mednarodnega monetarnega fonda, Svetovne banke in finančnega, državnega ter trgovinskega sekretariata ZDA.

Friedman in Harberger sta po obdobju hladne vojne razvila nove metode dela za tiste ljudi, ki so bili pri severnoameriški vladi zadolženi za boj proti naprednim in levonacionalnim gibanjem v tretjem svetu in še posebej v Latinski Ameriki.

Naša dva univerzitetna moža sta svoj čas predložila vladi projekt ekonomske in finančne pomoči na osnovi meduniverzitetne ali medvladne izmenjave za šolanje ekonomskih strokomnjakov, od katerih bi terjali osvojitve neoliberalne monetarne koncepcije gospodarstva. Ti bi si morali v svojih deželah prizadevati olepšati podobo, ki jo imajo ljudje o kapitalizmu, vsiliti načelo učinkovitosti svobodnega podjetništva in, kar je daleč najbolj važno, storiti vse za pristanek na temeljno varuško vlogo ameriškega gospodarstva in ameriških podjetij preko dejavnosti multinacionalnih družb.

Neki nekdani učenec chikaškega oddelka, ki ga vodita Friedman in Harberger, je povedal, da je ta ekonomska šola prav obsedena z omejevanjem vseh ekonomskih analiz na merjenje gospodarskih dogajanj v njihovih delovnih ravnotežjih; šola meni, da ni potrebno, da se študentje z branjem seznanjajo z dogajanjem po svetu, ampak naj se

raje vadijo v obvladovanju „instrumentov merjenja“. Tako postane razumljivo, zakaj je na pročelju univerze v Chicagu mogoče prebrati geslo: „Znanost je meritev“. Pri takšnem dojemanju ni osnovni cilj ekonomije človek, ampak ravnotežje v sistemu svobodnega tržišča. Ta razčlovečena vizija preveva projekt mojstrilcev ekonomije lakote.

Pod krinko Uni verze v Chicagu in ob ustrežljivi zadovoljnosti konservativcev je predvsem Harberger, v 60-tih letih vzpostavil široko omrežje moč na ključnih položajih, intelektualnih lutk, ki jih je moč uporabiti v prid političnih in gospodarskih namer severnoameriške vlade in še posebej CIE. Vsi so nekdanji slušatelji ekonomskih oddelkov in seveda Harbergerjevi osebni prijatelji. Mednje sodijo, na primer, mehiški ekonomist visokega položaja v ministrstvu za finance Manuel Suarez; v Braziliji Carlos G. Lagoni, namestnik direktorja Visoke šole fundacije Getulo Vargas in ki trenutno služi kot brazilska zveza za podporo brazilskih podjetij čilskim. V Nikaragvi in Panami je Harberger namestil nekaj svojih prijateljev na odločilna mesta v centralnih banakah. Njegovi bivši učenci vodijo ob podpori in na zadovoljstvo fašistov, podjetniških oligarhij in tujih kapitalistov ekonomsko politiko v Čilu, Argentini in Braziliji. Pri tem je važno vedeti, da Harberger pri svojih dostopih do finančnih uprav držav vsakodnevno dela na CIO pri njenih programih, ki se nanašajo na tretji svet. Nikoli ne ostaja v Chicagu več kot trideset dni zapored – pogosto pa se nahaja v Centralni ali Južni Ameriki, v Afriki in v Aziji.

ČILE – POSKUSNI KUNEC

„Operacijo Čile“ je Harberger sprožil dosti pred premiki čet, ki so jih izvedli njegovi „družabniki“ 11. septembra 73. Konec 50-tih let je spoznal Eduarda Freijsa, ki je tedaj kot krščansko-demokratski predstavitelj predaval po ameriških univerzah. Hitro sta se spoprijateljila, saj je od tega vsakteri imel svoje koristi. Harberger je iskal pojačanja za sredinsko-desno in neokapitalistično alternativo v Čilu, Frei pa podpore za svoje namere, da bi se dokopal do čilškega predsedništva. V času volilne kampanje leta 64 mu je Harberger najprej priskrbel nekaj virov dolarjev, nato pa priskočil na pomoč še z vsem svojim vplivom univerzitetnega ugledneža. Brž po Freijsu izvolitvi so Harbergerju ponudili mesto v Centralni banki Čila, prav tako je s Katoliško univerzo sklenil sporazum o izobraževanju in začela so se prva dela skupaj z Freijsvim pomočnikom Raulom Saezom, s sedanjim podpredsednim Centralne banke Jorgejem Cauasom in s skupino, Freijsu in Cauasu vdanih, demokrščanskih tehnokratov, med katere sodijo Jose Zabala, sedanji predstavnik hunte pri COREO, Juan Villanuz, generalni direktor proračuna, Alvaro Bardon, podpredsednik Centralne banke in komentator revije „Que Pasa“, ki jo izdaja gibanje „Domovina in svoboda“.

Harberger je imel še večje ambicije, zato je na ekonomski fakulteti Katoliške univerze navezal trdne osebnosti in profesionalne stike s kasnejšim dekanom in sedanjim predsednikom Centralne banke: moč se imenuje Sergio Barahona. Vsem navedenim je Harberger predstavljal možnost neposrednega stika z Washingtonom.

Vsi ti novi napredujoči Brazilci, Argentinci, Čilenci, nikaragvijci so postali Harbergerjevi česti gostje, ki so hodili v Chicago okušati slasti tržnega gospodarstva. Še posebej so bili v čilskih Freijsu otroci; hkrati pa je bilo moč opaziti Harbergerja z ženo, kako sta izstopala iz lepim šopkom rož za prijatelja Predsednika“. Tako se je Harberger zbratil z obema strujama, ki sta odprli fašizmu pot: s krščansko-demokratskim freizmom in z ultra-nacionalistično desnico.

EKONOMISTI CIE

Po izvolitvi Allendeja je Harberger takoj „vpregel“ svoje „prijatelje“, da bi vzpostavili akcijsko fronto, ki bi fašizmu odprla pot. V Čile se je podajal vsake tri mesece; sestajal se je s skupino Sergia de Castra in Eduarda Freijsa. Pogosto je prišel v Santiago le za dan, naslednjega dne bil že v Mendoza, dan kasneje v washingtonskih uradih CIE ali državnega ali pa finančnega sekretariata. Nema lokrat bolj zaposlen kot ameriški veleposlanik sam!

V dnevih po prevratu je Harberger naredil prvega od vrste obiskov, ki so privedli do spremembe kabineta, v katerega je uspel postaviti svoje zaupanja vredne moze, ki se vsakodnevno posvetujejo s Pinochetom. Tako ima Harberger znotraj aparata tiranije odločilen vpliv na ministre gospodarskih sektorjev, na list „E. Mercurio“, ki zvesto upošteva vsa njegova priporočila, na nova napredovanja direktorjev podjetij in kapitalistov. Kakor da to ne bi zadoščalo, ga je hunta uradno imenovala še za svojega „specialnega svetovalca“, ki pa se kljub temu ne odpoveduje nekoliko zakritemu vzdrževanju

„prijateljstva“ s Freijsom, „državljanskim vođjem“, ki naj bi zagospodaril fašističnemu državnemu udaru.

V začetku leta 74 je Harberger v enem od številnih intervjujev dejal: „Prav zares sem presenečen ob ugotovitvi, da se je dežela uspela izvleči iz tolikega gospodarskega kaosa v tako kratkem času in za sorazmerno tako nizko ceno...“ Marca 75 je na neki konferenci za tisk dodal: „...vzrok za čilsko nezadovoljenost in razočaranje ni socialna ekonomija trga, ampak določeni elementi davčne in monetarne politike, ki peljejo v čezmerno inflacijo... in, ki ne predstavljajo tržnemu gospodarstvu lastnih prvin.“ Povezani so z obsegom davčnega primanjkljaja in z načinom financiranja. Temeljna diagnoza je vedno enaka: inflacija, oblike njenega nastopanja, rast denarne mase, temeljni vzrok pa ostaja – orjaški primanjkljaj. Zahtevati od socialne ekonomije trga, da se izkaže v okoliščinah, kjer letna stopnja inflacije dosega 400 %, je enako prirejanju tekme med jeepom in oslom po močvirju: jeep, ta v tej primeri predstavlja socialno ekonomijo trga, bo vedno premagal osla, pa čeprav v močvirju (= inflacije). Za Harbergerja pa bi bilo bolje, če bi ugotovil, da je osel, ki je zvelkel Čile v močvirje, v prvi vrsti Pinochet sam, obdan z generali, ministri in njihovimi čilskimi, ameriški in brazilskimi pomočniki – ni znano, da bi še kje obstajali osli enake veličine!

Friedman je bil enako odločen in nečloveški: „Če želimo, da bi pes nehal trpeti, mu je treba odsekati rep z enim samim zamahom in ne s počasnim rezanjem“. To je hkrati tudi leitmotiv nove fašistične vlade. „Moramo biti odločni, četudi to pomeni, da bo začasno prišlo do pomanjkanja in bede. Če bi za zmanjšanje družbene cene procesa uporabljali davčno imetje, bi bilo investitorjem potrebnega še več časa, da bi se odločili nastopiti s kapitalom... Čile potrebuje ekonomijo šoka.“ Tudi Langoni, brazilski ekonomist in huntin svetovalec potrjuje, da Čile potrebuje enako „zdravljenje s šokom“, kot so ga brazilski vojaki predpisali svoji deželi.

ZDRAVLJENJE S ŠOKOM

Časopis „El Mercurio“ je sledil navodilom ameriških in brazilskih pomočnikov do zadnje črke, ko je zapisal: „...strukturalizem postavlja kot princip, da inflacija izhaja iz nekaj realnih pojavov, ki nimajo nič skupnega z obsegom količine denarja... Druge stukturalistične razlage, kot recimo trditev, da je inflacijo pripisovati družbenim napetostim oziroma razrednemu boju, niso pomembne, zakaj že večkrat je bilo jasno rečeno, da njen vzrok tiči v primanjkljaju v javnem sektorju. Takšna razlaga problema je edina pravilna in čeprav jo poimenujemo za monetaristično, še zmeraj ostane edina pravilna“. Skozi dolgo časa je tako ta glasnik hunte terjal ukrepe za zmanjšanje izplačil delavcem, znižanje števila uslužbencev v javnem sektorju, za prenos podjetij iz javnega v privatni sektor, prodajo podjetij skupin GORFO, CAP, ENAP in največjega dela čilške industrijske infrastrukture. Ob poslabšanju delavskih prejemkov so uvedli še popolno razpolaganje nad kontrolo cen, prost uvoz in samovoljno odpuščanje z dela. Krona vsega: velike olajšave multinacionalnim podjetjem, če je treba tudi v obliki „velikodušnih“ daril, kot se je to zgodilo s firmama Kennecott in Anaconda, ki sta prejeli 600 milijonov dolarjev zato, da bi njunim delničarjem dali občutek neogroženosti.

V teh okoliščinah torej je čilska diktatura pristala na neokapitalističen chichaški eksperiment „do zadnjih konsekvenc“. Za Harbergerja, Friedmana in njune vnete posnemovalce so čilske razmere še idealne: psihočno in družbeno pohabljenost, izmučeno in razkosano ljudstvo; 600 tisoč delavcev, ki iščejo zaposlitve tako kot njihovi otroci koščka kruha; edina pravila igre postavljajo delodajalci, združeni v organizme SOFOFA, Nacionalno družbo za kmetijstvo, za rudarstvo, v velike finančne skupine novih bogatašev fašizma; takšen Čile predstavlja za multinacionalne družbe in imepriarizem „sanjsko deželo“.

A na nekaj ekonomisti lahko pozabljajo: psu je mogoče odsekati rep, čilskemu ljudstvu pa ni moč zlomiti duše in volje za boj. Naj se poskušajo izvleči iz močvirja z jeepom ali pa oslom, v obeh primerih so jim vodniki fašisti – in z njimi ne bodo nikoli izbredli iz močvirja genocida, krvi in norosti, kjer tiče. Resnica je obratna – na svoji poti lezejo vse globlje v močvaro in živi pesek vojaštva, ki jih obdaja v Čilu.

Po članku v listu
čilskega odpora „Resistencia“
prevedel C.B.

„Empiristički razum jest civilizirano barbarstvo.“

Ernst Bloch: Subjekt–Objekt, Naprijed, Zagreb 1975, str. 107

Kot uvajanje:

„Poznato još nije spoznato zato, što je poznato“ (Hegel: Werke II, str. 25)

„Filozofija se često ne poštuje, jer i takvi, koji se nisu njeome pomučili, uobraženo tvrde, da razumiju sami od sebe sve što se tiče filozofije, i da su sposobni, ako imaju obično obrazovanje, baviti se filozofijom i suditi o filozofiji. Obično se priznaje, da se za izradu cipela mora učiti i vježbati, mada svaki čovjek ima u svojoj nozi prirodnu mjeru za nju, a u svojim rukama i u sebi prirodnu sposobnost za takve poslove. Samo za filozofiju ne bi bilo potrebno takvo studiranje, učenje i trud. Ovo vrlo zgodno mišljenje u posljednje vrijeme je ratificirano od doktrine o neposrednom znanju, o znanju intuicijom“ (Hegel: Wissenschaft der Logik, paragraf 5., opomba).

„I kao posljedica, kod revizionista, a također i kod inače uvaženih podcjenjivača klasičnog njemačkog kulturnog nasljedja, „likvidiranje“ Hegela svaki put je odgovaralo opadanju filozofskog nivoa, koji se na sreću uvijek sam likvidirao“ (E. Bloch: Subjekt–Objekt, Naprijed, Zagreb 1975, str. 51)

„Jer, ukoliko je jedna filozofija, kao što kaže Hegel, svoje vrijeme u mislima shvatila, ona shvaća po mjerilu tog vremena i prošla vremena, koja su o njoj „ukinuta“, kao i buduća, kojima je bremenita“ (E. Bloch, Subjekt–Objekt, Naprijed, Zagreb 1975, str. 147).

Dva razloga sta za vedno znova začenjajući se študij Heglove zapušćine, za trditve o Heglovi aktualnosti, sodobnosti in prisotnosti v našem času. Eden izvira že iz same izključno filozofsko zapisane ugotovitve samega Hegla, iz njegovih dveh misli, zapisanih v vrsticah nad temi, pa tudi v drugih; iz misli o permanentnem, neprestanem spoznavanju ter iz tiste o odnosu sedanjosti do preteklega, doseženih miselnih nivojev, do miselnih koncepcij preteklih dob. Že sam ta razlog bi bil zadostno opravičilo za občasno vračanje k Heglu, za impuls, ki bi silil k novim in novim razmišljanjem ob njem (1); a obstaja še (vsaj) eden razlog, verjetno pomembnejši, še posebno zato, ker se tiče sodobnosti/aktualnosti Heglove misli. Hegel je mislec revolucije (2); je člen v verigi mislecev revolucije, boja za drugačen/človeški svet, v verigi, ki je skovana iz takšnih imen, kot so Marx, Engels, Lenin in največji marksistični misleci našega časa. Ko vedno znova poskušamo povezati vse te „člene“ v „verigo“, dolgo že preko dveh stoletij, ko se trudimo, da bi doumeli vsaj „ključne člene“ v njej, ko jo spoznavamo vedno bolj v potankosti in prodiramo vedno globlje v miselno bogastvo tega obdobja, v kar nas sili vsakdanja praksa, naša hotenja v prihodnje, revolucionarna radovednost, vedno znova zadevamo ob misel Hegla; izkaže se kot nepogrešljiv člen, kot predpogoj, da bi skozi kritični spoprijem z njo in njej sledečim sami mislili res revolucionarno. In samo zato, ker je tako, je možno vpraševanje o Heglovi sodobnosti in o njegovi prisotnosti v našem času, le tako je lahko to spraševanje relevantno in smiselno.

Potrebno se je zavedati: hoditi po miselnih poteh Marxa, Lenina in Hegla pomeni, hoditi po poteh epohalne preobrazbe moderne družbe. Pri tem ni pomembna smer poti, saj so jo mnogi marksisti uspešno prehodili tako v smeri od Lenina in Marxa do Hegla, kot tudi obratno; pomembno pa je, da lahko le na ta način odstranimo premočne miselne zablode in enostranosti, s katerimi je tako „bogata“, ne le sodobna meščanska filozofska misel, temveč (na žalost) še vedno tudi „marksizem-leninizem“. Ignoriranje nujnosti tega potovanja nedvomno sovпада z najbolj mračnimi dnevi v zgodovini misli, ki se v

množici variant, a z istim (dejanskim ali namišljenim) smotrom, pojavlja pod tem imenom – s stalinizmom. Sam Lenin je (sicer res proti koncu svojega življenja, a vendar) v spopadu z veličino Heglove misli zapopadel neizbežnost te pustolovščine in celo priporočal marksizem, da ustanavljajo klube prijateljev Hegla. Ni ravno razveseljiva ugotovitev, da je to Leninovo insistiranje ostalo brez pravega filozofskega odmeva; brez resnično plodnih planjav je ostalo seme spoznanja, da je vztrajno in poglobljeno proučevanje Heglovih del nujnost, brez katere ostanemo tako ali drugače zunaj avtentične marksistične misli, nujnost, brez katere stojimo pred marksizmom kot pred zaprtim sezamom in ne poznamo pravega izreka za to, da bi se nam odprl. Le redki misleci so bili, še pred kratkim, ki so mu prisluhili, čeprav bi bil marsikdo od njih imenovan „marksist“. (3)

Za to, da je nujnost proučevanja Heglove zapušćine v kontekstu poznejšega razvoja marksistične misli realna zahteva in ne izmišljitina prenapetežev, govori tudi spoznanje, da ne le pri Marxu, neposredno kritično navezujočemu na Hegla, temveč celih sto let pozneje pri Leninu, v popolno različni situaciji, tako osebni kot družbeni, najdemo toliko skupnih točk, skupnih poudarkov v obravnavani tematiki, pa tudi v samih miselnih komponentah, načinih analize takrat, in pozneje obstoječe problematike. Tu in pri Heglu se pojavlja npr. isti problemski sklop, ki obravnava odnos svobode in države, pa problem zgodovinske prakse in še kaj. Kakor je bil Hegel omejen s svojim časom, z družbeno-ekonomsko situacijo v Nemčiji in v Evropi takrat, in so bili rezultati razmišljanj temu ustrezni, ter kolikor je Lenin imel pri svojih naporih na razpolago mnogo obsežnejši material in veliko večje bogastvo informacij, je miselna naravnost obeh povsem enaka: preseči, odpraviti nasprotje med obćim in posameznim, med individuom in njegovo skupnostjo, med privatnim bivanjem posameznika in Državo; zagotoviti vsakemu posamezniku svobodo, (kar je) človeka vedno eksistenco; in ker vsakemu, zato tudi vsem skupaj. Tako verjetno ne bo problematična trditev, da je Lenin svoje delo „Država in revolucija“ posvetil eni od osnovnih tem Heglove filozofije. To in ostala podobna spoznanja pa govorijo, da je aktualnost Heglove misli (še posebej) v kontekstu sodobnega razvoja marksizma očitna.

Razumljivo je, da se je Marx ogromno ukvarjal s Heglovo miselno zapušćino. Razumljivo zaradi tega, ker je sâm začel misliti filozofsko neposredno po Heglovi smrti kot mladoheglovec, se pravi, v ozračju, ki ga je opajala še vsa svežina, neposrednost in življenjskost misli velikega misleca (4); pa tudi zato, ker je kaj kmalu spoznal, da je edina možna pot v nova področja človeškega vedenja, ki so se že odpirala sama, ker je k njim konkretna zgodovinska situacija naravnost silila samo tista, ki vodi skozi Heglovo misel in hkrati preko nje. Zato ni začudenje vzbujajoče dejstvo, da je Marx mnogo pred vsemi drugimi domislil pomen Heglove Fenomenologije duha v celotni zgodovini filozofske misli (5). Vendar Marx pozna napake in stranpota v Heglovi filozofski koncepciji, pozna mistifirajočo stran Heglove dialektike in to stran je večkrat kritično razkrojil. To spoznanje pa zanj nikdar ni pomenilo, da je s kritično analizo Heglovih pomankljivosti s Heglom za vsevečne čase opravil. Ravno nasprotno: prav v zadnjih letih svojega življenja, v času, ko je pisal prvi zvezek Kapitala, ga je ravnanje nemških „globokoumov“ s Heglovo miselno zapušćino spodbudilo, da je tudi javno in eksplcitno zatrdil, kar je bilo že prej (iz nekaterih njegovih del bolj, iz drugih manj) jasno: da je „učenec tega velikega misleca“ (6). Seveda ne učenec kot posnemalec, učenec, ki mu je ideal, čim bolj se približati veličini svojega učitelja, temveč učenec, ki se zaveda, da je resnično dober le tisti učitelj, ki mu uspe, da so

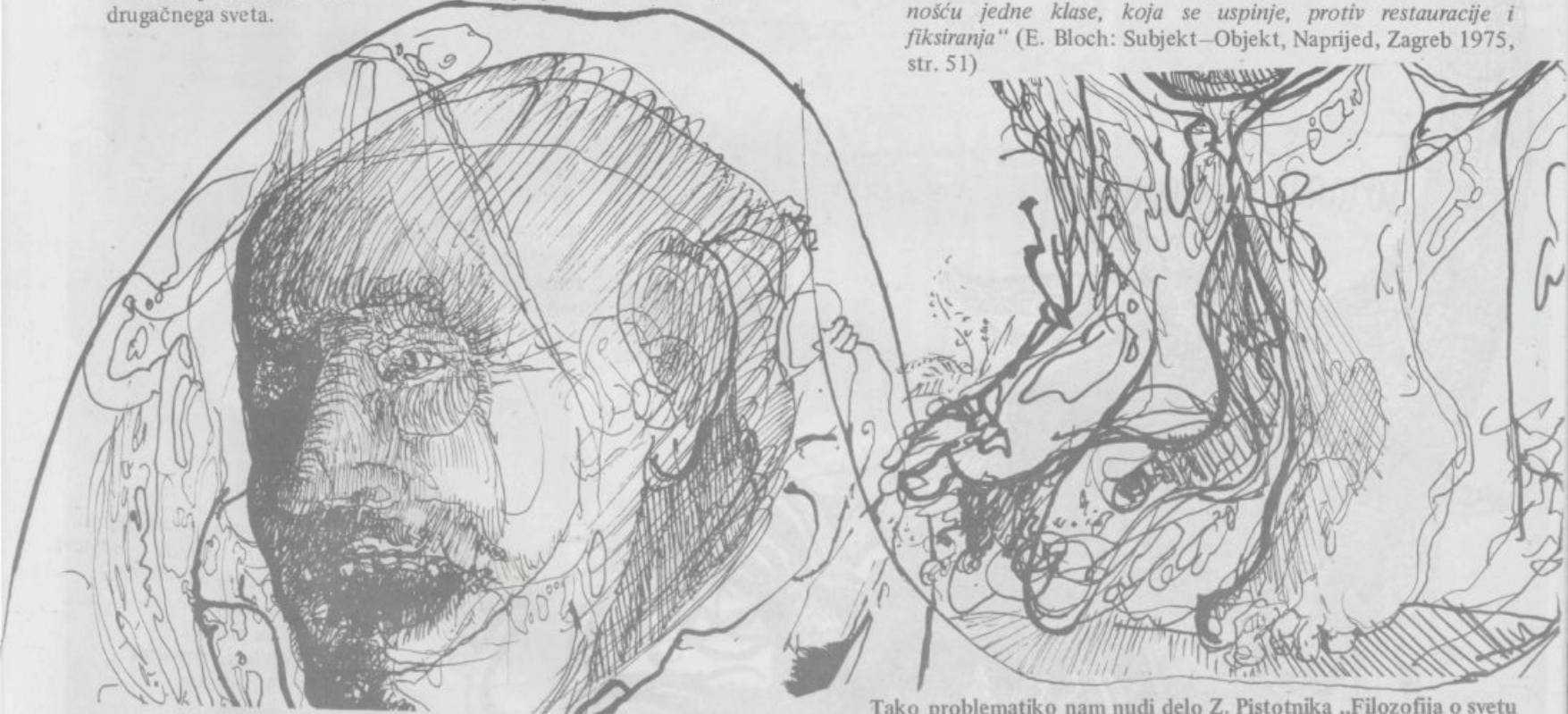
njegovi učenci še boljši od njega; se pravi, kritičen, svojega učitelja presegajoči in nove horizonte odpirajoči učenec.

Kajti Hegel je tisti, ki je pojasnil nastanek človeka, človeškega rodu, kot proces protislovne samodejavnosti. V njem se mu delo človeka in človeštva sicer kaže kot suženjsko delo, vendar kot edina pot, po kateri se človek lahko dvigne iz prirodne neposrednosti. Skozi to delo pa suženj ne o(b)staja večno (kot) suženj, kakor tudi gospodar ni obsojen na večni užitek; tu je tista ost, ki zadeva v sivo monolitnost nespremenljivega, trajanja. Delo sužnja dviga v sfere mišljenja, na vedno višji nivo zavedanja, do samozavedanja. In tu je točka, ko je suženj, kot nosilec aktivnega, proizvajalnega principa, kot delavec, sposoben (iz)negirati obstoječe dano in skladno s svojim eksistenčnim smislom, ki ni nič drugega kot (resnično) človeški smisel, ustvariti tisto, kar še ni, a kar mora biti in priti, če hoče biti sam (vsaj nekoč) človek in ne (vedno le) suženj. Tako je edino negacija obstoječega možni izvor njegove človeške eksistence. Pri Gehlu lahko izkusimo tisto intenzivno vseobsegajoče, tisto, kar nam govori, kako je potrebno upoštevati pri svojem razumevanju sveta tudi najmanjši deleč njegove strukture, kajti tudi on je „svet“ in šele skozi zgodovino lahko spoznamo, ali je zato, ker je najmanjši, tudi najmanj pomemben. Njegova misel je misel procesa; totum ni fiksiran, ampak je v procesu in od zavesti o takšnem totumu zavisí tudi naša konkretna teorija in praksa. Kot totum v procesu, kot prostor, kjer stojijo stvari odprte v dialektičnem procesu, seveda ne more biti končan, zaključen. To je točka, kjer pride Heglova misel v nasprotje sama s seboj, ko si domišlja, da se je z njenim koncem končala tudi svetovna zgodovina. Vendar, preden je prišla do tega, je prehodila res dolgo pot, dialektično pot, in da se je ustavila, prepričana, da je za vedno dosegla cilj, ni bila posledica te prehojene poti, temveč ideološkega privida; ni bila dialektika tista, ki je Hegla prisilila v to, da je svoj filozofski sistem zaprl, to je bila konkretna zgodovina, aktualna zgodovinska situacija njegovega časa. (7)

Tu se je Marx učil, na tem in iz tega je gradil/nadaljeval podobo drugačnega sveta.

OPOMBE:

- (1) – pod predpostavko, seveda, da ga sprejmemo kot razlog
- (2) – pa kateri koli revoluciji ga že pripišemo: le Francoski, vsaki meščanski, ali pa revoluciji nasploh
- (3) – Tko prilikom studiranja historijsko-materijalističke dijalektike ispusti Hegela, taj nema izgleda da će potpuno savladati historijsko-dijalektički materijalizam“ (E. Bloch: Subjekt–Objekt, Naprijed, Zagreb 1975, str. 12)
- (4) – „Kad je student Marx 1836. došao u Berlin, bilo je pet godina otkako je Hegel umro. Ali njegov je duh ovladavao još svima, kao da im je stajao za leđima, pa je čak i protivnicima diktirao put“ (E. Bloch: Subjekt–Objekt, Naprijed, Zagreb 1975, str. 366).
- (5) – K. Marx je napisal leta 1844, deset let po Heglovi smrti, t.i.m. Ekonomsko-filozofske rokopise iz 1844 (glej: Marx–Engels: Izbrana dela (naprej: MEID) I, CZ, Ljubljana 1969, str. 246–367; izbor) v katerih je podal kritično analizo Fenomenologije duha in pokazal, kako pomembno je to delo v zgodovini filozofske misli.
- (6) Ob tem med drugim Marx pravi, da so ti nemški epigoni obravnavali Hegla kot „crknjenega psa“. Glej: K. Marx, Kapital, I. zvezek, CZ, Ljubljana 1961, str. 22.
- (7) – „Tako djeluje Hegelovo djelo i pored pogrešno nastale zaključenosti u njemu, trajno kao djelo postojanja, kao nezadrživo izgrađivanje procesa. Završenost, to znači: Hegelov gotovo – zaokruženi sistem, s nepromjenljivom idejom, reflektira onu jednu društvenu osnovu svog mišljenja, koja je označena konzervativnom reakcijom protiv francuske revolucije. Medjutim, dijalektička metoda i začetak progressa u sistemu, što je povezano s metodom (to je naročito vidljivo u Fenomenologiji i u Filozofiji povijesti) stalno reflektira onu drugu osnovu Hegelova mišljenja, koja je označena protivurječnošću jedne klase, koja se uspinje, protiv restauracije i fiksiranja“ (E. Bloch: Subjekt–Objekt, Naprijed, Zagreb 1975, str. 51)

Uredništvo Tribune se je v skladu s svojo vsebinsko zasnovo zadolžilo, da bo poizkušalo študentom in ostalim delavcem na Univerzi nuditi vsaj minimalen vpogled v marxistično misel. V mislih imam predvsem tiste dele te misli v katerih se stikajo osnovni problemi človeške predzgodovine in, ki hkrati prav zaradi te svoje epohalnosti in kritične zazrtosti v obdobju, v katerem živimo – v meščanski svet (tu mislim na svet kot celoto), v vso njegovo totalnost in konkretnost obenem, v vso njegovo pozitivnost in negativnost v smislu preseganja oz. anticipacije prihodnosti, pomeni tudi bojišče, kjer so se križala velika peresa marxizma med seboj in seveda tudi z apologetskimi hlapci obstoječih družbenih razmer, ki nikakor niso mogli pustiti radikalni misli (v Marxovem smislu), da bi v združitvi s proletariatom, kar je njena osnovna predpostavka, razbila tisto staro organizacijo dela in staro politiko, v kateri so kapitalisti, kot personifikacija kapitala, in birokracija lahko realizirali svoj posebni interes kot splošni, kot tisti, ki „osvobajajo“ oz. „humanizirajo“ človeka

Tako problematiko nam nudi delo Z. Pistotnika „Filozofija o svetu in filozofija sveta“. V tem tekstu opredeljuje avtor svoj pogled na odnos med Marxom in Heglom. Ta odnos ni povzet v vsej svoji celovitosti, se pa nanaša na temeljne kategorije, tako pri Heglu kot pri Marxu. (produkcija, subjekt – objekt itd.) Poleg tega tekst odlikuje tudi njegova konkretnost v smislu aktualnosti, ali kakor bi to opredelili z avtorjevimi besedami: „Da mi sel, kljub razloženosti in razgrnjenosti, kar naj bi olajšalo prodor vanjo, ne izgubi svojih življenjskih sokov, jo moramo pač ohranjati pri življenju, jo hraniti z življenjem; potrebna ji je utemeljitev v našem prostoru in času, v vsakdanu našega bivanja, kritična osvetlitev skozi tisto točko, kamor je segla človeška misel v svojem razvoju do današnjega dne“. Po drugi strani pa je pričujoče delo, ki bo izhajalo v več nadaljevanjih, zaradi svoje vsebinske naravnosti (nakazuje nam, kje se je napajala Marxova filozofska revolucionarna misel) kot tudi po svoji obliki, razumljivo širši publiki, kar pa ne pomeni, da se je izgubilo v simplifikacijah in vulgarizmu, ki je tako značilno za naš čas.

Srečo Kim

I.

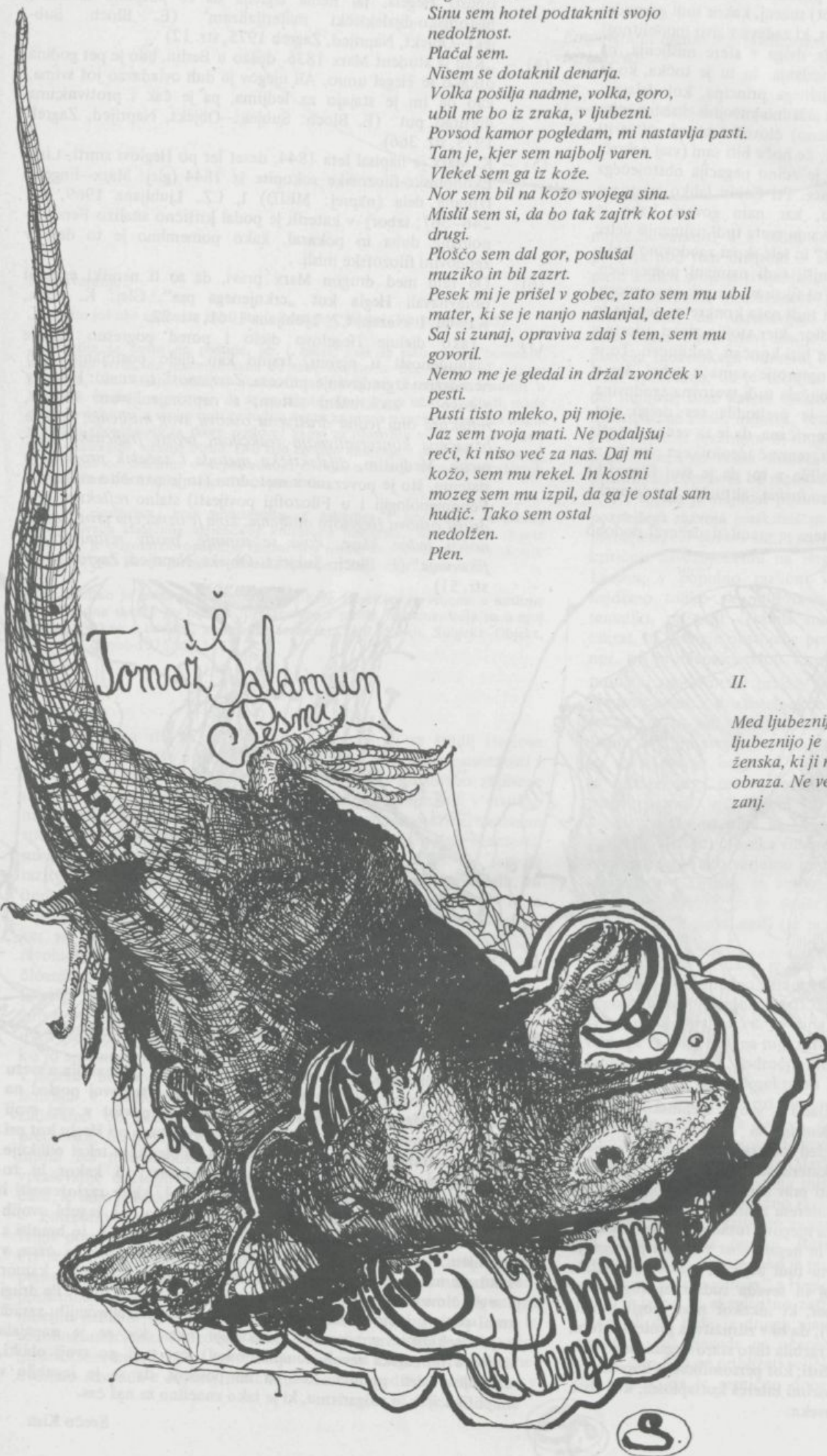
Trgoval sem.
 Sinu sem hotel podtakniti svojo
 nedolžnost.
 Plačal sem.
 Nisem se dotaknil denarja.
 Volka pošilja nadme, volka, goro,
 ubil me bo iz zraka, v ljubezni.
 Povsod kamor pogledam, mi nastavlja pasti.
 Tam je, kjer sem najbolj varen.
 Vlekel sem ga iz kože.
 Nor sem bil na kožo svojega sina.
 Mistil sem si, da bo tak zajtrk kot vsi
 drugi.
 Ploščo sem dal gor, poslušal
 muziko in bil zazrt.
 Pesek mi je prišel v gobec, zato sem mu ubil
 mater, ki se je nanjo naslanjal, dete!
 Saj si zunaj, opraviva zdaj s tem, sem mu
 govoril.
 Nemo me je gledal in držal zvonček v
 pesti.
 Pusti tisto mleko, pij moje.
 Jaz sem tvoja mati. Ne podaljšuj
 reči, ki niso več za nas. Daj mi
 kožo, sem mu rekel. In kostni
 mozeg sem mu izpil, da ga je ostal sam
 hudič. Tako sem ostal
 nedolžen.
 Plen.

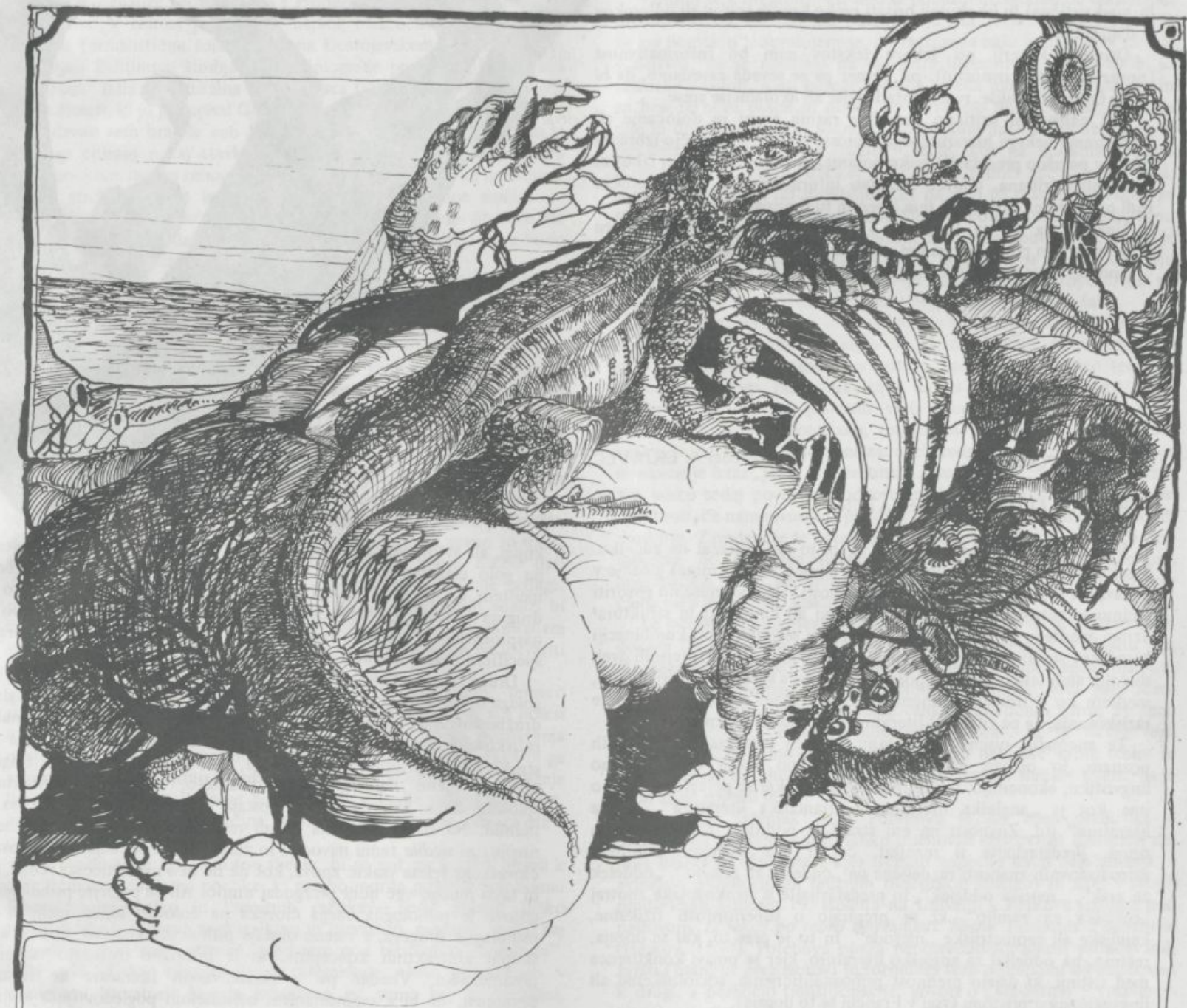
II.

Med ljubeznijo in
 ljubeznijo je
 ženska, ki ji nikoli nisem videl
 obraza. Ne vem
 zanj.

III.

Kopaj se v svoji lepoti.
 Dopusti ji, da te obglavi.
 Ti si ta lepota. Ona
 sama je tvoj veliki brat.
 Ne pozabi.
 Niti za trenutek.
 Moja pota so
 neobvladljiva.
 Umreva lahko samo
 ti ali jaz, ali
 oba, ali oba
 skupaj.

IV.

Avtentično zazveni
ubijanje, ljubezen manj.
Rože ne dišijo
avtentično, ampak lepo.
Lepo diši ubijanje.
Lepo dišijo
rože, rdeče, črne in
bele.

V letniku 1976/77 namerava TRIBUNA predstaviti nekatere sodobne smeri v umetnostni teoriji. Pri tem se bomo omejili na glavne obstoječe smeri (fenomenološka, eksistencialistična, strukturalistična in marksistična) in jih skušali orisati preko krajših spisov ali odlomkov iz daljših del.

Osrednji kriterij pri izboru tekstov nam bo informativnost (povezana s strokovnostjo), pri čemer pa se seveda zavedamo, da bi lahko našli tudi boljše, reprezentativnejše ali aktualnejše spise.

Naš namen ni kritično soočanje raznih smeri in določanje ali impliciranje nekega hierarhičnega odnosa, temveč s pomočjo izbranih tekstov površno predstaviti vsako posamezno usmeritev. Torej izbor ni vrednostna tribuna, temveč sredstvo informacije. Ta namen odseva tudi omejitev na avtorje, ki tem smerem tudi pripadajo.

Upamo, da bo na ta način TRIBUNA rahlo zapolnila prazen prostor na tem področju pri nas — s čemer bo naš namen dosežen.

Spodnji tekst je prvi tak prispevek.

UREDNIŠTVO

TZETVAN TODOROV

prevedel A. ERJAVEC

STRUKTURALIZEM IN LITERATURA

V mojem naslovu je anomalija, ki bi jo rad pokazal na začetku. Strukturalizem je (ne glede na točen pomen tega termina) gibanje v nedavnem razvoju večih družbenih znanosti. Tako je smiselno govoriti recimo o antropologiji in strukturalizmu ali lingvistiki in strukturalizmu, medtem ko paralelizem izgine, čim se približamo kombinaciji besed kot sta na primer *literatura*¹ in *strukturalizem*. V prejšnjih dveh slučajih smo lahko povezali posebno znanost s specifičnim pristopom, medtem ko v drugem primeru nastopa v istem zaporedju področje raziskovanja, ne pa znanost: *literatura* in ne *literatura* znanost.

Te anomalije nisem izumil sam; na vseh univerzah dežel, ki jih poznam, jo odraža delitev oddelkov: eno poleg druge imamo lingvistiko, ekonomijo, fiziko, psihologijo, nakar se pojavi heterogeno ime kot je „angleška literatura“, „francoska literatura“, „ruska literatura“ itd. Znanosti na eni strani in področja raziskovanja na drugi. Predstavljajte si rezultat, če bi bila analogno fakulteta prirodoslovnih znanosti razdeljena na „oddelek za zemljo“, „oddelek za zrak“, „morski oddelek“, in predstavljajte si strokovnjake znotraj „oddelka za zemljo“, ki se prepirajo o superiornosti fizikalne, kemijske ali geometrijske „metode“. In to je prav to, kar se dogaja, recimo, na oddelku za angleško literaturo, kjer se pojavi konkurenca med tistimi, ki dajejo prednost psihoanalitičnemu, sociološkemu ali lingvističnemu pristopu (vsaj v Franciji se to dogaja).

Razlog za to je jasen: proučevanje literature ni nikoli veljalo za znanost posebi in za sebe. Seveda pa le ponavljam vsakdanje dejstvo. A ravno vsakdanost tega dejstva je zame dobra startna točka, saj ni strukturalna analiza literature nič drugega, kot poskus preoblikovanja literarnega raziskovanja v znanstveno disciplino. S terminom „znanstvena“ seveda ne mislim uporabe laboratorija z belimi miškami ali računalnikov, ljubši mi je njegov širši pomen: koherentna skupina konceptov in postopkov usmerjenih k poznavanju osnovnih zakonov. V tem oziru je pomen besede „strukturalizem“, v našem kontekstu, različen od pomena, ki ga ima v antropologiji ali lingvistiki. Ti dve sta že obstoječi znanosti in strukturalna metoda je tu le ena izmed mnogih. Tako smo bili v lingvistiki priče sporu med strukturalno (taksonomično) in transformacijsko lingvistiko. Sam termina „strukturalen“² ne bom tako ozko definiral; po moje sta lahko strukturalni tako taksonomija³ kot transformacija.⁴

To prizadevanje — premik od literature do znanosti o njej — poetiki, implicira vsaj dve pomembni izbiri. V vsaki imamo posla z drugačno vrsto odpora.

Glede na to, da mora literatura sama postati predmet samostojnega raziskovanja, lahko naš pristop najprej označimo kot notranji, v nasprotju z zunanjim, pod katerim razumem vsak pristop, ki čeprav pripada specifični znanosti, skrči literaturo na status golega materiala, ki ponazarja od sebe različen predmet. Tako je na primer v psihološkem pristopu literaturi dejanski predmet raziskovanja psihična struktura avtorja; naj bo to Ojdipov kompleks ali uničujoči ego. Na podoben način bo marksistični pristop navadno imel *dejansko* posla z družbenimi strukturami, ki so sočasne z dogodkom predstavljenim v

knjigi, ali avtorjevem življenjem. V obeh primerih je literatura omejena na golo sredstvo vednosti nečesa drugega (psihologije in družbe), medtem ko sama v resnici ni proučevana. V tem se strinjamo z drugimi literarnimi raziskovalci, a se zaradi te trditve srečamo z nasprotovanjem drugih družboslovnih znanstvenikov, ki ignorirajo specifični značaj literature.

Druga pomembna izbira je poudarek na teoriji, kot nasprotju golega opisovanja posameznih literarnih del. Tu se strinjamo z drugimi družboslovnimi znanstveniki, a nas bodo napadli tradicionalni raziskovalci literature. Najpogostejša kritična pripomba usmerjena na strukturalne raziskave literature je, da ignorirajo njegovo originalnost, njeno najdragocenejšo kvaliteto, na račun abstraktnih splošnih shem. Podobno reklo obstaja v medicini: pi bolezn, so le bolniki. Na srečo medicina (kljub resnici te trditve na določenem nivoju) ni *sledila* temu navodilu in zdravniki ne začenjajo raziskovati človeškega telesa vsakič znova, kot da ne bi o njem ničesar vedeli, saj bi tako mnogo več ljudi prezgodaj umrlo. Ali pa pogledjte psihologijo: gotovo je psihologija enega človeka na določen način različna od psihologije drugega, a vseeno obstaja psihološka znanost, sestojeca iz skupin abstraktnih konceptov, ki le približno ustrezajo vsakemu posamezniku. Vendar pa v raziskovanjih literature ne obstaja nevarnost, da bi z zagovarjanjem nesmiselnih pogledov ljudi ubijali. Tako bomo še dolgo poslušali zavračanje, da bi sprejeli teorijo kot bistveno za raziskovanje literature. Dejansko pa se noben raziskovalec literature ne more izogniti privrženosti neki literarni teoriji. Že sama uporaba opisovalnih terminov, ne glede na to kateri so, implicira teorijo, ne oziraje se na ugovore o nasprotnem. Človek lahko le izbira med tem, da se svoje teorije zaveda in tem, da se je ne. In mnogo več možnosti, da teorijo izboljšaš imaš, če se je zavedaš. Seveda strukturalna analiza (razumljena na podoben način) ni popolnoma nov pojav. Ima dolgo tradicijo pod imenom poetika, ki je preskrbela mnogo orodij, ki jih uporabljajo raziskovalci literature: označbe vrsti, sestavin literarnega dela in literarnih sredstev vseh vrst. Seveda se moramo v novi poetiki zavedati delovnih dosežkov neštevilnih preteklih učenjakov. Vseeno pa ostaja resnica, da je poetika, kot znanstvena disciplina, danes postala možna v glavnem pod vplivom na eni strani ruskih formalistov (katerih nedavno odkritje dolgujemo Victorju Erlichu), ter na drugi pod vplivom strukturalne analize v lingvistiki in antropologiji. Pogosta napaka, ki jo srečujemo pri branju piscev, ki kritizirajo literarno strukturalno analizo (to je, zame, poetiko), je zmeda med principi tega pristopa in njegovo bolj ali manj uspešno praktično uporabo. V zadnjem desetletju je bilo na tem področju odkritih nekaj spodbud v pionirskem delu Vladimirja Proppa o bajkah.⁵ Zato nam mnogi kritiki pravijo: vaše sheme se lahko nanašajo na tako preproste literaturne vrste kot je bajka, a so nemočne pred literarno mojstrovino, naj bo to Shakespeare ali Dostojevski, kjer ima gola medsebojna povezava dogodkov le majhen pomen v primerjavi s subtilnostjo samega pripovednega ali dramatskega diskurza.⁶ A to je nesporazum; ruski formalisti so dejansko

začeli svojo analizo leposlovja z razlikovanjem med zgodbo in zapletom, to je dogodkov samih in načinom njihovega nastopa v literarnem delu ter menili, da le zadnji dejansko pripada področju poetike. Vključitev „zgodbe“ v isto področje je novejša pridobitev strukturalne analize (ponazorjena s Proppom), čeprav ni prav nič bolj upravičena. V resnici je bila ena najbolj bleščečih analiz, ki jih je ustvarila formalistična šola posvečena Dostojevskemu (s tem mislim na sijajno Bahtinovo študijo⁷) in, mimogrede povedano, je v zbirki „Poetique“ izšla strukturalna analiza pisca tako oddaljenega od bajke kot je Proust, ki jo je napisal Gerard Genette.¹

Nedavno sem bral še eno kritiko strukturalne analize v članku iz katerega citiram nekaj stavkov: „Zdi se, da je s tem pripovednim pripomočkom samim omogočeno, da se roman proglasi za indeterminirano strukturiranega in tako izven meja strukturalne analize... Obilje zapletov in osnovna indeterminiranost temeljne situacije sta prav tako indikaciji, da „strukturalistične“ analitične metode ne bodo uspele povedati ničesar umestnega ali zanimivega.“

Določen roman naj bi imel indeterminirano strukturo, strukturalna analiza pa ima lahko posla le z determiniranimi; določala naj bi vs strukture in se tako, izneverila konkretni strukturi. Toda za strukturalno analizo velja prav nasprotno, in v drugih kritikah je — pravilneje — kritizirana ravno ta nasprotna lastnost. Poetska študija sama po sebi ni razlaga posameznega umetniškega dela, temveč ji gre prej za ugotavljanje značilnih potez umetniškega dela — čisto verbalne, kompozicijske tematske, ritmične, pripovedne itd. — ter s tem za prikazovanje njihove podobnosti in različnosti od drugih podobnih struktur, drugih umetniških del. Njihova struktura je seveda lahako indeterminirana. Pred nekaj leti^{II} sem poskusil pokazati, da cela zvrst *fantastične literature* temelji na določeni indeterminiranosti, ali bolje, na obotavljanju naznačenega bralca in da je ravno to njena struktura. Toda strukturalna analiza nam ne more nikoli dati *določene* pomena zgodbe, saj je to naloga vsake različne razlage, pač glede na shemo, ki si jo je kritik izbral. Strukturalni analizi bi lahko celo očitali, ker zapušča vsa analizirana dela v indeterminiranem stanju: poetika lahko le ovrže napačne razlage, ne more pa ustvariti „pravilne“.

Čeprav pravi predmet poetike ni individualno delo, temveč stilistika, pripovedana sredstva, teme in zvrsti na splošno, pa si v praksi našega dela ne moremo predstavljati brez podrobnega poznavanja obstoječih romanov in pesmi. Vendar pa se mora poetik (kot bi ga sam rad imenoval) vedno zavedati, da je njegov končni cilj poznavanje literature in ne tega ali onega posameznega dela. Ta zadnja dejavnost, *intrepretacija*, ima lastne načine izvedbe, lastne metode, obe pa sta v odnosu medsebojne odvisnosti.

Po predlogu te zelo splošne sheme, bi se rad na kratko obrnil k specifičnemu problemu poetike, ki nas bo morda približal splošnemu predmetu lingvistike in literarnih raziskav. Toda preden lahko razpravljamo o odnosu med jezikom in literaturo, moramo vedeti kaj razumemo pod temi termini, predvsem pod terminom „literatura“, kajti goli obstoj besede še ne utemeljuje njene potrebnosti v znanstveni literaturi. Seveda intuitivno vsi vemo kaj je literatura, namreč vse knjige o katerih se govori v šolskih urah posvečenih literaturi. Vendar pa je to ponovno le podaljšek mnenja katerega nemen moramo šele odkriti. Natančneje povedano, gre za zanimivo vprašanje, če literaturo lahko označimo z notranjimi lastnostmi in je torej to, kar bi lahko imenovali strukturalna entiteta, ali pa je lahko določena s svojimi funkcijami v širši shemi in je tako to, kar bi lahko imenovali funkcionalna entiteta.

Definicija literature je lahko vpljavna le, če smo zmožni razločiti med tem kaj je literatura in kaj ni, se pravi, če jo lahko ločimo od drugih jezikovnih proizvodov. Vse obstoječe definicije začenjajo z nasprotjem med literaturo in neliteraturo. Če ne poznamo usode „literature“, se bomo morda laže odločili glede nasprotnega: to ni znanstven koncept, temveč golo geslo. Ali lahko s kakšnim enostavnim izrazom kot je na primer „vsakdanja raba jezika“ ali „opisovalno (ali trdilno) pisanje“ zajamemo tako nasprotujoče si govorne proizvode kot so šale ali dejanski razgovor, obredni jezik uprave in prava, znanstvene spise in filozofske ter verske knjige?

Stvari se radikalno spremenijo, če vnesemo namesto gesla „neliteratura“ idejo raznovrstnosti diskurzov. En sam glas, lahko kdo reče, je določen s številnimi pravili, ki tvorijo več posebnih nizov. Na enem polu imamo jezikovna pravila, ki tvorijo vse možne stavke, na drugem pa so posebne okoliščine vsakega posameznega govornega akta, ki dokončno določa naše govorno ustvarjanje. Vendar pa teh dveh nizov pravil ne ločuje puščava: med njima najdemo to, kar bom imenoval pravila diskurza. Katerikoli že je naš jezik in ne glede na posebne okoliščine, znanstvenega članka ne bomo pisali na isti način

kot pišemo pismo (in seveda so tudi različne vrste pisem). Vsi poznamo razliko med šalami in enostavnim klepetanjem. Nikoli ne govorimo „kar tako“, saj vedno — in obvezno — ubogamo pravila dane vrste diskurza.

Vrnimo se k literaturi. Vsi smo se počutili nelagodno ob definicijah literatue kot je „izmišljeno posnemanje“ ali „besede, ki morajo biti, ne pa pomeniti“. Sprašujem se, če razlaga za našo nelagodnost ne leži v dejstvu, da se nanašajo na vse vrste literature, namesto da bi jo razložile v celoti. Kajti besede romana seveda morajo imeti pomen in za besede neke pesmi ni nujno, da ustvarjajo fikcijo. Lahko bi šli še dlje in domnevali, da so sličnosti med nekaterimi vrstami literature in nekaterimi vrstami „neliterature“ večje, kot pa podobnosti med zvrstmi znotraj vsake rubrike. Tako je na primer več skupnih točk med lirsko pesmijo in molitvijo, kot pa med to pesmijo in *Vojno in mirom*. Ali pa razlika med izmišljenim potopisom, tradicionalno uvrščenim med literaturo, in opisom resničnega potovanja, ki pa je domnevno neliteraren: podobna sta si bolj, kot pa je vsak od njiju podoben lirski pesmi. Nemogoče je tudi razumeti Joycea, če ne proučimo postopkov besedne igre uporabljene v običajnih šalah.

Kar hočem predlagati, je nadomstitev dihotomije med literaturo in neliteraturo z uvedbo tipologije diskurzov. Mislim, da je generična plast mnogo manj pomembna kot pa specifična. Skladno temu ni nobenega razloga razen tradicije, da bi morali proučevati samo literarni diskurz, ne pa tudi vseh drugih. To je plodno polje sodelovanja, odprto poetikom, retorikom, etnografom govora, filozofom jezika itd. Tako je zame začetni predmet pogovora, na katerega se navezuje izraz „jezik in literatura“, spremenjen v „jezik in diskurz.“ Kaj lahko sedaj povemo o odnosu med tema terminoma? Lahko se vprašamo, če nam ravno to vprašanje ne vsili lingvistike in lingvističnih modelov. Zavedam se te nevarnosti, a sem prepričan, da mora biti opis diskurza do določene stopnje voden neodvisno od proučevanja lingvističnih oblik. Vseeno pa se ne moremo izogniti značaju veznega člena med jezikom in diskurzom.

Le očrtal bom hipotezo glede tega predmeta, ne da bi pri tem nudil dokaze (ki bodo sčasoma izšli v prihodnjem zvezku). V skladu s to hipotezo jezik ni golo sredstvo diskurza, temveč tudi njegova matrica. Odnos med obema ni le funkcionalen, ampak tudi genetičen, diskurzivne forme pa so preoblikovanja lingvističnih form. To tezo bom ponazoril z omembo nekaterih razprav, ki se tičejo tega predmeta. Kot bomo takoj videli, ostajajo nekatere važne izbire še vedno odprte in nihče ni povsem določil svojega stališča s tem, da je ostal zvest splošni tezi.

Ukrajinski učenjak A.A. Potebnya je bil eden prvih, ki je poizvedoval po tem, kar bi lahko imenovali *endogenzo* literarnih del (kot nasprotje *eksogenze*, kjer iščemo napotilo izven dela samega: v avtorjevi psihologiji ali tedanjih filozofskih smereh) in sicer v svojih predavanjih koncem 19. stoletja na Univerzi v Harkovu (izdano pod naslovom *Iz lekcij po teoriji slovesnosti. Basna. Poslovica. Pogovorka* (Harkov, 1894). Potebnya opaza neposredno sorodnost proučevanih zvrsti (basni in pregovorov) in formulira tezo o premiku od ene forma k drugi, s pomočjo transformacije: govori o „raz-ložitvi“⁸ (razvertyvanie) pregovora v basen in obratno, o „z-ložitvi“ (svertyvanie) basni v običajen rek ali pogovor (str. 91-96). Predstavljamo si torej lahko, da se poduk basni spremeni v samostojen pregovor. Bodite ob tem pozorni na to, da nam pregovor, s tem, ko nam lahko omogoči razlago poduka basni in potemtakem njen splošen namen, ne daje nobenih napotkov o tem kar poduku sledi: tisoč poti nas lahko pripelje na isto končno točko poti. Ena forma je dobesečno navzoča v drugi, a četudi določi splošno gibanje slednje, ne moremo reči, da sta si podobni. Prikaz poduka, ki je srce basni, je enostavno odsoten v pregovoru. Eden je konkretna klica drugega, ne pa njegova slika.

V določeni meri so bili ruski formalisti pod vplivom raziskovanja Potebnye, saj lahko najdemo pri Školovskem razvite iste misli: „Pripovedni motiv je blizu figurativnemu govoru in besednim igram,“ piše Školovski. „Zapleti erotičnih zgodb so često „raz-ložene“ metafore, na primer Boccacciova primerjava spolnih organov moškega in ženske z možnarjem in tolkačem. To prispodobo motivira cela zgodba in tako se rodi motiv. Isti pojav lahko opažamo v noveli o hudiču in peklju, le da je v tem primeru postopek raz-ložitve še očitnejši, saj nam je na koncu odkrito povedano, da obstaja tak ljudski rek. Številne novele niso drugega kot raz-ložitve besedne igre. Vzemite na primer zgodbo o izvoru imen.“^{III}

Školovski tako razširi trditvi Potebnye, ne da bi pri tem spremenil njeno shemo. Ne le, da se pregovori lahko pojavijo kot zgostitve basni, temveč lahko tudi reki („pošlji hudiča v pekel“), figurativni govor („možnar in tolkač“), besedne igre (primer, ki ga navaja Školovski je reka *Ohta*) igrajo isti vlogo v odnosu do pripovedništva. Splošni odnos

ostaja isti, vendar pa je v dveh slučajih figurativni govor enak, medtem ko mora biti v pripovednem govoru *motiviran*, to je, predstavljen in opravičen z zgodbo, katere edina fiksna točka je konec. Odnos je odnos sodelovanja, ne pa sličnosti. Nismo daleč od stare teorije Maxa Mullerja o izvoru mitov, po kateri so miti *a posteriori* opravičila nekaterih posebnih lingvističnih oblik („govornih pomot“).

Isto stališče bolj sistematično raziskuje sovjetski znanstvenik G. L. Permyakov v nedavno izdani knjigi, pri kateri je zanimiv že naslov: *Od pogovora do zgodbe (Ot pogovorki do skazki)* Moskva, 1970/, s podnaslovom „Beležke o splošni teoriji stereotipov“ (klišejev). To je popolna klasifikacija vseh govornih stereotipov, od idiomatičnih izrazov do širših folklornih zvrsti kot so pravljice, podučne zgodbe in basni. Njegova klasifikacija zajema vse zorne kote teh oblik: pogovorne, kompozicionalne in tematske. Permyakov povzame svoje ugotovitve na sledeč način: „Neizogibno pridemo do zaključka, da vzpostavljajo vsi kompleksni stereotipi od idiomatskih izrazov do poučnih zgodb zaporedno serijo lingvističnih oblik“ (str. 75). „Razlika med enotami znotraj in izven stavka so kvantitativne“ (str. 56). Z drugimi besedami, večje forme rastejo iz manjših. Možna razlaga tega dejstva bi po avtorjevem mnenju bila v tem, da vse te enote funkcionirajo kot znaki istih realnih ali imaginarskih situacij, kot znaki, ki oblikujejo našo percepcijo sveta (str. 63). Permyakovo tezo podpirajo številni primeri sposojeni iz folklornih zvrsti različnih narodov.

Gledano s tega stališča, je vzpostavljeni odnos zveza med določenim pregovorom in konkretno basnijo, med eno metaforo in eno zgodbo. Lahko pa imamo tudi drug odnos, v katerem konfrontiramo na abstrakten in splošen način lingvistične in literarne forme, ne da bi nas pri tem skrbela stvarna dejanskost tega odnosa. Ali lahko še vedno govorimo o endogenezi? Mislim da, čeprav se pomen termina spremeni – to je res abstraktno zgrajena geneza, a nam lahko pomaga pri boljšem razumevanju značaja vsake posamezne forme.

To drugo verzijo splošne hipoteze lahko najprej ponazorimo z Diderotovo izjavo o značilnostih drame: „Kontrast nastopajočih oseb je za gradnjo dramske igre to, kar je protivnost za govor.“ Šklovski je postavil podobne pripombe. Toda holandski učenjak Andre Jolles je bil tisti, ki je to teorijo prvi eksplicitno postavil in sicer v svoji knjigi *Einfache Formen* (1930; francoski prevod 1972. leta). Njegova analiza, ki se nanaša na devet različnih zvrsti, sestoji „iz podrobne vzpostavitve gibanja, ki povezuje jezik in literaturo“. Jolles začenja z „enotami in izreko jezika kot jih določa slovnica, sintaksa in semantika“, gre nato skozi vmesne „oblike“ kot so mit, uganka, in pregovor, ki so glavni predmet njegove knjige in pride do pravih literarnih form, kot jih dejansko najdemo v „največjih umetniških delih.“

Po Jollesovem mnenju bi „za primer lahko začeli s sintaktičnimi vzorci jezika in dobili kot končni rezultat delo, ki ga je ustvaril umetnik.“ (str. 17).

Nekaj drugih primerov tega pristopa do problema sem podal v zgodnejši razpravi o jeziku in literaturi^{IV} in se zato ne bom ponavljal. Dodal bi rad le še en primer, namreč odnos med sistemom slovničnih primerov in tistim kar se danes v Franciji imenuje „Modele actantiel“⁹. Dolga gledališka tradicija, ki se začenja s *commedia dell'arte* nakazuje misel, ki jo je prvi izrazil Gezzi in pozneje izpopolnil francoski estetik Etienne Souriau, da namreč iste vloge (ali *emplois*) lahko najdemo v neštevilnih gledaliških igrah. Propp je samostojno prišel do istega problema v svoji študiji o ruskih bajkah: vloge in „področja dogajanja“ so ponovno nespremenljiva, čeprav je njihova istovetnost lahko skrita za navidezno raznovrstnostjo konkretnih likov.

Sodobni francoski raziskovalec Algirdas Greimas je opazil ne le neposredno sorodnost obeh formulacij, temveč tudi da niz odnosov med nastopajočih osebami obnavlja iste kategorije kot sistem slovničnih sklonov. „Peter da jabolko Mariji“: to niso le slučajni imenovalnika, tožilnika in dajalnika, ampak tudi tri možne vloge v govoru: subjekt, objekt in koristnik (razen če ni koristnik žrtev – če je na primer Peter ime kače in je Marija nadomestilo za Evo).

S tega drugega stališča sta jezik in literatura, ali jezik in diskurz znova povezana, vendar tokrat na drug način: nič več nimamo posla s konkretnimi dogodki, temveč z abstraktnimi formami. Končni rezultat ni posamezen tekst, marveč zvrst ali sredstvo, lahko pa tudi kakršna druga kategorija literarnega diskurza. Zato se spremeni tudi sam odnos: namesto neposredne participacije, popolne vključitve A v B (pri čemer določa A le končno točko B), imamo sedaj odnos, kjer ni pravega sorodstva, ampak prej globalen izomorfizem. Predstavljajte si diapozitiv projiciran na velikansko platno: izgleda se močno razlikujeta, a medsebojni odnosi delov so ostali isti. Analogno se lingvistična forma kaže kot slika cele literarne zvrsti.

Ne glede na njuno različnost ta dva odnosa nista nezdružljiva. Dokaz nudijo nekatera raziskovanja, ki priznavajo njuno povezanost. Neposredna konkretna participacija (kot je to slučaj pri pregovoru in basni), je lahko podvojena z globalno ponovitvijo istega vzorca. Roman Jakobson je mnogokrat navajal primere metafore ali prisposode, ki je postala tako izgovor kot prvotna forma pripovedništva osnovanega na paralelizmu. Na isti način je strukturalna podobnost (kot je to slučaj s slovničnimi skloni in vlogami v pripovedništvu, govoru ali drami), lahko več kot le abstraktna konstrukcija zunanjega opazovalca, lahko namreč sovпада z realno sorodnostjo.

Preimenovanje, ali natančneje, sorodna povezava, je lahko več kot gola podoba, več kot splošen model razvoja pripovedi. Kot je dokazal Gerard Genette (vsaj v primeru Prousta) se začenja pripovedništvo dejansko v trenutku, ko začetno analogijo zamenja sorodna horizontalna povezava. Isti dvojni odnos lahko opazujemo med globalno strukturo literarne zvrsti, konkretno fantastično literaturo, ki povzroča dvoumnost glede naravne in nadnaravne razlage istih skrivnostnih dogodkov, in figurativnim govorom, ki se sistematično javlja v fantastičnih zgodbah in ki se zdi, kot da bi vseboval isto najasnost glede svojega literarnega in prenesenega pomena. Figurativni govor tako izpelje neposreden odnos participacije (figurativni govor je eno od sredstev, s pomočjo katerih se fantastično lahko ustvari) in posreden odnos podobnosti: figurativni govor je na neke vrste preoblikovanje strukture cele zvrsti. Stvarne in formalne sorodnosti so znova v medsebojnem odnosu.

Povsem se zavedam, da golo naštevaje teh primerov ni zadovoljivo nadomestilo za dokaze s katerimi bi moral podpreti začetno izjavo. Ne le da izbiram osamljene pripombe, namesto da bi izoblikoval strnjen sistem dokazov, temveč sta že začetna termina katerih odnos skušam opisati – termina „jezik“ in „diskurz“ – še daleč od jasnosti in natančnosti. Kjerse konča eden in prične drugi? S ciljem, da naredijo svoj predmet enovit, so lingvisti preteklosti često izivali iz pojma jezika to, kar imamo danes za nekatere od njegovih osnovnih potez. Po Ferdinandu de Saussureu pripada diskurzu (parole) vse onstran morfema¹⁰ (se pravi ne le glas (izgovoritev), temveč celi stavki in fraze), ne pa jeziku (*langue*). Sodobni lingvisti nič več ne ignorirajo obstoja sintakse, pa čeprav še pred nedavnim v semantiki ni bilo mogoče najti prostora za metaforično (ali, bolj splošno, figurativno) ustvarjanje novih pomenov. Rečeno nam je bilo, da imajo besede „običajno“ en sam pomen – dvoumnosti in metafore ni bilo mogoče najti v nobeni „resni“ uporabi jezika, ampak le v šalah, ali točneje, v poeziji. Toda li sploh obstaja jezik brez metafore?

Kje se konča jezik in kje se prične diskurz? Dandanes smo še precej negotovi, a prepričan sem, da je že sama postavitev nekaterih vprašanj pomembne korak. Potrebnejša so morda dobra vprašanja kot sprejemljivi odgovori.

I Gerard Genette: *Figures III*, Pariz, 1972

II V moji knjigi *Introduction a la litterature fantastique*, Pariz, 1970

III *Theorie de la litterature*, Pariz, 1965, str. 172

IV „Language and Literature“ v: *The Structuralist Controversy*, ed. R. Mackay E. Donato, Baltimore and London, 1970, str. 125-33

Opombe prevajalca:

1 literatura kot širši pojem od književnosti

2 *strukturalen* (structurel) označuje vsako obliko organizacije, ki jo lahko čutno spoznamo v stvarnosti; *strukturen* (stuctural) označuje vsako razporeditev podrejeno lingvističnim zakonom

3 *taksonomija* – klasificiranje po načelih

4 *transformacija* – v širšem smislu, prehod z enega nivoja sistema na drugega

5 V. Propp: Morfologija bajke

6 *diskurz* – v širšem smislu: govorna veriga; v ožjem smislu: nivo dela na katerem se razkriva pripovedovalec ali nastopajoče osebe

7 *raz-ložitev* – to transkripcijo uporabljam, da bi poudaril pomen, ki ga ima beseda pri Todorovu, namreč kot raz-(z)vitje, razpretje, raz-(z)ložitev; podobno *z-ložitev*

9 aktant (actant) – na pripovednem planu: razred ali skupina vlog, npr. nasprotnik, zaveznik; odgovarjajoča shema

10 morfem – najmanjša jezikovna enota, ki še lahko nosi pomen
Prevedeno iz zbornika *Approaches to Poetics*, New York London,

na dolgi poti k. Cankarju

„Klee ima sliko, ki se imenuje *Angelus Novus*. Na njej je prikazan angel, ki se očitno namerava oddaljiti od nečesa, v kar se je zagledal. Oči ima razprte, usta odprta in krila razširjena. Tako bi moral izgledati anegal zgodovine. Z licem je obrnjen k preteklosti. Kar mi vidimo kot verigo dogajanj, vidi on kot eno samo katastrofo, ki nenehno grmadi ruševine k njegovim nogam. Rad bi ostal, budil mrtve in popravljaj razrušeno. Toda iz raja piha močan veter, ki se je ujel v njegova krila in mu jih ne pusti več sklopiti. Ta vihra ga nezadržno žene v bodočnost, ki ji kaže hrbet, medtem ko kup ruševin pred njim raste do neba. Kar imenujemo napredek, je ta vihra.“ (Walter BANJAMIN: Eseji, Nolit 1974, str. 83).

Kaj je umetnik drugega, kot odblesk zgodovine v sedanjosti in prihodnosti, ki se nam kaže kot neskončna, neurejena, vsestransko različna in obenem homogena slika. Toda ne slika v ogledalu, temveč razumska reakcija naše zavesti na vse tisto, kar nas obdaja v določenem času in prostoru. Ljudje smo *zgodovinska bitja*, ujeta v stisko časa in dolgočasje, izgorevajoča v neuspelih poskusih, da bi prerasla spone časa, in bila prisotna v zgodovini več, kot pa le bežen trenutek lastnega biološkega obstoja. Le redkim uspe uresničiti to veliko ambicijo ljudskega duha. Umetnik je med njimi. Upira se zgodovini in ta upor je njegova največja drama, kajti upirati se zgodovini pomeni, *presegati* jo, otrestiti se zgolj svojega trenutka, prerasti svoj čas in ne nazdanje, pomeni negirati svoj čas. Umetnik, njegovo delo, je na nek način svojevrstna negacija trenutka in zgodovine.

Cankarjevo umetnost, nam odmaknjeno v času, vendar blizu v njenem sporočilu, poskušamo razumovati na več, v svojem bistvu celostnih načinov. Od tistih specialistično – teoretičnih, pa vse do strokovno manj ambicioznih, a zato ovitih v različne ideološke preobleke. Tu nastaja kratek stik, saj Cankarjevo umetniško izročilo prihaja v konflikt s svojimi razlagalci, ki v njem iščejo najvišjo resnico, seveda tako, kakršna odgovarja njihovim predstavam. V tej umazani igri pa umetnik ostaja čist, je visoko nad to igro, saj ga je tja dvignila zgodovina, ker je v svoje delo vtikal sebe najboljšega, dal je ljudem največ, kar je mogel. Umetnik je kot Kleejev *Angelus Novus*.

Cankarjevo življenje je bilo eno samo potovanje skozi razburkano morje, skozi vrtnice življenja. Po tej poti je hodil sam, vendar ne osameljen. Z njim je bilo njegovo ustvarjalno delo kot slutnja zarje, drugačne zarje, morda krvavo rdeče, žive, a prav gotovo ne blede, enolične, polne sivila, kakršna je bila zarja njegovih vsakodnevnih jutur in večerov; z njim je bilo njegovo delo tudi kot slutnja nove, iz blata pobrane in očiščene bele krizanteme. Ne to kar je, temveč odsvit zgodovine v prihodnosti, v še ne rojenih zarjah jutrišnjega dne, ga kliče na potovanje, ki mu ni v zabavo ali sprostitev, temveč je trpeče romanje k cilju, ki ni dosegljiv njemu samemu, ujetemu v svoje lastno biološko pogojenost, ga pa v vsem stjažu vidi in čuti njegov razum. Ta cilj pa je dosegljiv človeku kot *zgodovinskemu bitju*, ki se dviga iz temne votline sedanjosti k sončni luči prihodnjih dob. Za zgodovinskega človeka se svet ne končuje z današnjim dnem, z njim samim.

Vsako življenje se lahko živi, če človek ne izgubi samega sebe“, pravi Goethe. *Umetnost* ima skupaj s filozofijo in zgodovino stično točko: zbiranje in ohranjanje tistih sil v človeku, ki bodo onemogočile človekovo raztelesenje, razkosanje v parcialnosti, ki so izpolnjene s popolno razčlovečenostjo Kafkinih junakov. Prav zato umetnost ne more in ne sme biti ideološko nadomestilo za življenje, ne more biti kulturna etiketa, nekakšen zunanji odnos odtujenega in osiromašenega življenja. Cankar vidi v umetnosti tisto veliko možnost, ki ne predstavlja le golega preživetja, temveč tudi vsebine polno življenje vsakega, tudi malega naroda.

Umetnost ne ubira svojih razvojnih poti skupaj z zgodovino, z drugimi besedami, umetniški čas se poslužuje drugačnega merjenja, kot zgodovinski čas. Kljub vročim željam, da čimprej, seveda v skladu z zgodovinskim razvojem naše zavesti in družbenih okoliščin, postanemo bitja, ki so se izvila iz objema predzgodovine, nam to nikakor ne uspeva v vsej popolnosti. Ta želja pa se na področju umetnosti spreminja v željo po preseganju te predzgodovine in po oblikovanju zgodovine svobodnega bitja.

Danes sicer ne vemo, kako je antični gledalec sprejemal tragedijo, kako jo je doživljal, vemo pa, da so Eshilove ali Sofoklejeve tragedije zgradile most med epohami. Upirajoč se svojemu trenutku in zgodovini, je (grška) umetnost preživela svoj čas. Umetnost govori jezik, ki je *nad-zgodovinski*, ni jezik našega časa, kajti če bi to bil, bi ne vztrajal v času in *proti* njemu. Če bi bila umetnost le čisti odraz ali izraz družbenih pogojev, potem bi zaradi prehodnosti in minljivosti teh pogojev tudi umetnost sama padla v pozabo. Vendar umetnost živi in preživi vse družbene pogoje, kar nam dokazuje, da ni le odraz ali izraz, temveč, da vsebuje v sebi več, kot le družbeno stvarnost.

„S preživetjem razmer in pogojev v katerih je nastalo, umetniško delo dokazuje svoje življensko. Delo živi le toliko, kolikor deluje.“ (Karel KOSIK: *Dijalektika konkretnog*, Prosveta, Bg. 1967, str. 150).

Cankar je sam umetnik, izražajoči subjekt umetnosti. Zato je bil do dogajanj v času in prostoru občutljivejši, subtilnejši. Bolj boleče, neposredneje je občutil človekovo nemoč v vzpostavljanju medčloveških odnosov, zadušeni v hitrem tempu ekonomizacije in dehumanizacije vsega ljudskega. S pronicljivimi očmi angažiranega umetnika je gledal, kako se bistrina kali kot mlakuža, čista voda usiha, izginja, ostaja le zavdarjajoča praznina, neboleča, a zato nič manj mučna, zatirajoča.

Ali naj umetnik vsemu temu, banalno posvetnemu dogajanju napove boj? Njegovo edino orožje je njegova umetnost. Vihteti pero kot bridki meč ni težko, mnogo težje je s tem peresom ustvariti dejansko kritičen odnos do obstoječega. Težko zato, ker pri umetniškem ustvarjanju ne gre za površinsko, ideološko raven, temveč za globisno, pomensko in oblikovano strukturo del za življenje teh del, za tisto slojevitost umetniških del, v kateri se kažejo rezultati umetniške vizije same.

In za konec...

„Delo in življenje Ivana Cankarja še posebej nazorno pričata o neki slovenski značilnosti: da so veliki avtorji za časa njihovega nastanka praviloma odklanjani kot slabi, predvsem pa kot socialno negativni, ideološko problematični, če ne celo destruktivni (znani primeri Prešerna, Levstika, v najnovejšem času Vitomila Zupana in Ivana Mraka), da se pozneje ta skoraj absolutna graja spremeni v skoraj absolutno hvalo, lik klafača in pornografa v lik pevca idealne ljubezni, torej ideala, lik anarhista v lik narodnega vidca in preroka, lik nihilista v lik najbolj pozitivnega vernika. Zaradi vrste okoliščin, ki jih tu ni mogoče podrobneje analizirati, je postal Cankar po svoji smrti iz hudiča angel: spremenil se je v nacionalni mit – legendo.“ (Taras KERMAUNER: *Spremna beseda k Hiši Marije Pomočnice*, MK Ljubljana, 1974, str. 100).

MITJA KOŠIR

art ansamble of chicago

koncert v unionski dvorani 30. oktobra 1976

Zadnjo soboto letošnjega oktobra se je zgodil za Ljubljano redek dogodek. V unionski dvorani smo imeli priložnost slišati glasbo takšne vrste, kot so jo ta večer izvajali Art Ensemble of Chicago. Zakaj govoriti o izjemnem dogodku? Zato, ker je ljubljanska situacija na tem področju vsekakor tragi-komično obarvana. Ljubljana ima jazz festival in enkrat slabše, drugič spretneje izbran program na njem, ima (bolj ali manj primerne) prostore za koncerte, ima sprejemajoče, za novo odprto občinstvo z dovolj visoko glasbeno kulturo, ki je pripravljeno plačati še tako visoko ceno za dober koncert (ali celo iti nanj v tujino). A do sedaj je te svoje možnosti le slabo izkoriščala. Kolikor je sploh bilo muzike, se je „zgodila“ le redko kajti marsičesa, kar se dogaja na ljubljanski glasbeni sceni, ni za poimenovati ravno „glasba“. Pa še tisto, kar je to bilo, je ali tičalo globoko v preteklosti in je poleg profesionalnosti nosilo s seboj predvsem legendo in ime, ali pa je bilo res dobra, lepa, dopadljiva in do potankosti izdelana muzika — a tudi nič več. Art Ensemble so dokazali, da je to premalo, že spomladi pa je (po srečnem naključju tudi v Ljubljani) to dokazoval Cecil Taylor.

Ko primerjamo tisto, kar smo slišali v soboto in pa spomladi ob Taylorju, ter tisto, kar smo le lahko že slišali v Ljubljani (da preposlušanih plošč tu ne omenjamo), se nam odpirajo mnogi temni prostori, postavljajo mnoga vprašanja, za katere se zavedamo, da zadirajo globje pod površino poslušane; celo rušijo se nam do zdaj veljavni glasbeni kriteriji in oblikujejo novi. O tem, da sta bila oba koncerta (posebno še zadnji, sobotni, bližji) izjemno doživetje, ne bomo izgubljali besed. Bili smo priča resnične produkcije glasbe; produkcije, ki daleč presega tisto, kar običajno imenujemo „umetniško produkcijo“; produkcije, ki se je izvrševala pred našimi očmi in skozi naša ušesa v vsej svoji enkratnosti, a ne brezčasnosti, temveč konkretni planetarnosti. Produkcije, ki smo jo sicer že opazili pri kom od prej slišanih (da spomnimo: Keith Jarrett, pa Garbarek, Garry Burton etc.) in smo takrat sicer ugotavljali kako je to res lepo in čudovito, že skoraj popolno, a nam je kljub temu nekaj manjkalo, nekaj je ostalo neizpolnjeno. Zdaj vemo zakaj. Razlika je, če vzameš material, poznan že prej in omejen s sedanostjo, obstoječim svetom ter njegovimi glasbenimi kriteriji, ki ga sicer

perfektno obvladaš in ga zato nemoteno razstavljaš, destruiraš in ponovno gradiš iz ravno tega: lepše, popolnejše kombinacije, ki pa so vseeno variacije na že znani material, v okvirih že igranega, določenega in priznanega; in med tem, če stopiš na oder, a ne da bi igral, temveč da bi živel muziko, ker ni muzika tvoj poklic, ampak tvoj način eksistence, tvoj revolucionarni angažma. A ne v smislu agitacije, da ne bo pomote, ampak kot preživljanje preteklosti in sedanosti sebe samega, svojega ljudstva, svojega življenjskega okolja in celega tega sveta, da bi se živela prihodnost, da bi se gradil nov, drugačen svet, ki že obstaja v tej glasbi in nastaja skozi njo; da bi estetiziral ta svet, a ne (o)lepšal, temveč revolucioniral. Takrat se odpirajo okostenele glasbene oblike, vsiljene skozi stoletja tradicije nam — danes, nakopičeno staro nabito z novim se razle-tava, nastajajo novi izrazni prostori, izgrajujejo se nove dimenzije človeške čutnosti slušnosti, rušijo se glasbeni svetovi posameznikov in njihove zavesti prešinja vizija boljšega, lepšega, resnično človeškega sveta, bistveno drugačnega, kvalitativno različnega od obstoječega, za katerega tako vemo, kako je z njim.

Če je bilo kdaj umestno vprašanje o razrednosti umetnosti (glasbe, o njenem revolucionarnem), marksističnem karakterju, potem se brez dvoma postavlja v tem kontekstu. Kaj pomeni, potovati (meriti znova in znova poznano, ne videti meja le tega, ali pa se jim izogibati v strahu, ne vprašati se, ali je možnost, da bi obstajal še kakšen drugačen svet od sedanjega, ali pa si tega drugačnega graditi le v mislih); ta svet olepševati, izboljševati, ga spoznavati v potankosti in ga nato izpopolniti skoraj do perfekcije? Je to meščanskost; čeprav morda ni ravno pristajanje na dano, a je vsekakor v najboljšem primeru le beg pred tem, le pozaba? Na drugi strani pa: Art Ensemble so zgodovina, so materializem in so „neposredna produkcija“. Zgodovina, ker živijo vsak dan, skozi svojo muziko ali svoj sprehod po ulici, zgodovino svojega zaslužnjene in teroriziranega ljudstva, ter s tem vseh takšnih ljudstev po svetu, pa tudi zgodovino svojega in njihovega boja proti temu: zgodovino lastne eksistence in lastne prihodnosti, za katero se dobro zavedajo, da je lahko le eksistenca in prihodnost tega sveta preko njega samega. In njihovo konkretno življenje je tako material njihove

glasbe; življenje, kakor ga oni in njihovi sosede, pa tudi mnogi drugi drugje, živijo iz dneva v dan, po vseh getih sveta. Material je ta svet, kakršen je in je ta svet kakršen naj bo. O razredni poziciji njihove glasbe bi bilo zato težko dvomiti; prav tako o odnosu, ki se skozi njo zrcali v ta svet. In estetika? Kaj ne zgubi golo estetsko (po)vpraševanje, ali celo buržoazno esteticiranje na nivoju „lepo-grdo“, prav vsak smisel ob tem, razen morda tistega razredne opredelitive, ki je opredelitev za prihodnost tega sveta; estetsko je (lahko edino) revolucionarno, revolucionarno je lepo.

Občinstvo: tudi v soboto smo bili priče reakciji prisotnih, ki ni mogla biti drugačna, ob takšni muziki že ne. Ljudje so odhajali/bežali. In v zraku je obviselo vprašanje; vprašanje, ki se bo morda zdelo pretirano, a je dejansko, dogodeno, ker je naše spremljanje glasbe menda le pogojeno še s čim drugim, ne le s kupljeno vstopnico za koncert: ali se je morda v soboto, tam v unionski dvorani bil boj, razredni boj na svoj specifičen, a znan način, razredni boj okusov, za muziko sveta, ki mora priti?

zp

P.S.: Po poslušanju Radia Študent.

V sledečih dneh po koncertu smo lahko slišali tudi kakšno „kritično“ refleksijo o tej glasbi. Denimo na Radiju Študent. Samo kaj, če se vse to spraševanje intelektualizirajoče zavesti giblje na ravni ugotavljanja „urejenosti“ in „neurejenosti“, v razlikovanju „belega“ od „črnega“, „jazza“, skozi premle-vanje, koliko je v kakšni glasbi „intelektualnega“ in koliko „emocionalnega“, „doživetega“, ter v podobnih oguljeno-praznih shemah. Misli, ujete v dihotomije evropske metafizike, misli evropskega meščana. Pristajanje (ostajanje v preteklosti, podajanje roke tako davnemu, a še krvavo prisotnemu manihejstvu ter ples z njim. — Smešno! Smešno in tragično ob takšni glasbi! In človeku se vsiljuje misel, da je kljub vsemu zapisanemu in v skladu z njim postalo nekaterim obiskovanje „jazz“ koncertov (nič manj kot) staleška/ intelektualna obveza, statusni simbol — snobizem. Ker celo tem, ki obsedijo, ta glasba ni nuja, ni potreba, ni tisto, kar bi našlo svoj temelj v njih; je le širna gladka pusta površina. Kako naj „razmišljanje“ le-teh zajame v bazo; le s tem, da so tam prisotni in da so prisotni v etru z Radiom Študent? Premalo.

V zadnjih nekaj letih se je v slovenskem tisku pojavilo, ali nadaljevalo s svojim trudapolnim delom, mnogo piscev, katerih glavno orodje uveljavljanja je bila Kultura. Zaradi njihovega prispevka vsem Slovincem in imenovani Kulturi, je uredništvo lista TRIBUNA začutilo potrebo njihove napore primerno nagraditi. V skladu z našimi ustaljenimi navadami je nagrada simbolična. Na svoji seji dne 15. novembra t.l. je Uredništvo z večino glasov podelilo TRIBUNINO nagrado KURJE PERO (v posebnem etuiju) slovenskemu gledališkemu kritiku, kulturnemu delavcu, naši vesti in zavesti ter sploh piscu tov. JOŽETU JAVORŠKU.

OBRAZLOŽITEV: Uredništvo meni, da je navedeni tovariš v zadnjem času — v nasprotju z mnogimi svojimi deli preteklih let — deloval v tisti posebni kritiški smeri, ki njenemu nosilcu samodejno zagotavlja dodelitev TRIBUNINE nagrade. S svojim objektivnim, prodornim in nepristranskim očesom je sledil mnogim dejanjem mnogih ljudi in dogodkov, pojavljujočih se v zadnjem času pri nas. S svojim domiselnim pristopom je v kali zatrl razne insinuacije, s svojim ostrim in bridkim peresom pa dokazal, da se najtvorneje vključuje v naše splošne napore in prizadevanja za preoblikovanje in izboljšanje kulturnih razmer in odnosov.

SKLEP: Vsled navedenih prepričljivih razlogov se Uredništvo ni moglo zadržati, da tov. J. JAVORŠKU nebi dodelilo primerne priznanja v obliki naše nagrade.

Omenjeni tovariš lahko dodeljeno nagrado dvigne vsak dan, razen sobote in nedelje, od 8. do 12. ure na Uredništvu lista TRIBUNA.

Uredništvo upa in verjame, da bo nagrajenčevo nadalnje delo potrdilo vanj vloženo zunanje in upravičenost dodeljene nagrade. Uredništvo nagrajencu iskreno čestita v čemer se mu nedvomno pridružuje mnogo podobno čutečih Slovencev.

TRIBUNA

študentski list

Izdajatelj UK ZSMS

LJUBLJANA, TRG REVOLUCIJE 1 II (soba 86)

Št. ŽIRO RAČUNA 50101-678-478-47420

PRIIMEK IN IME:

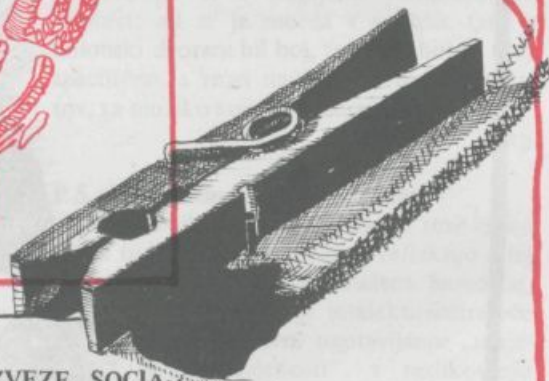
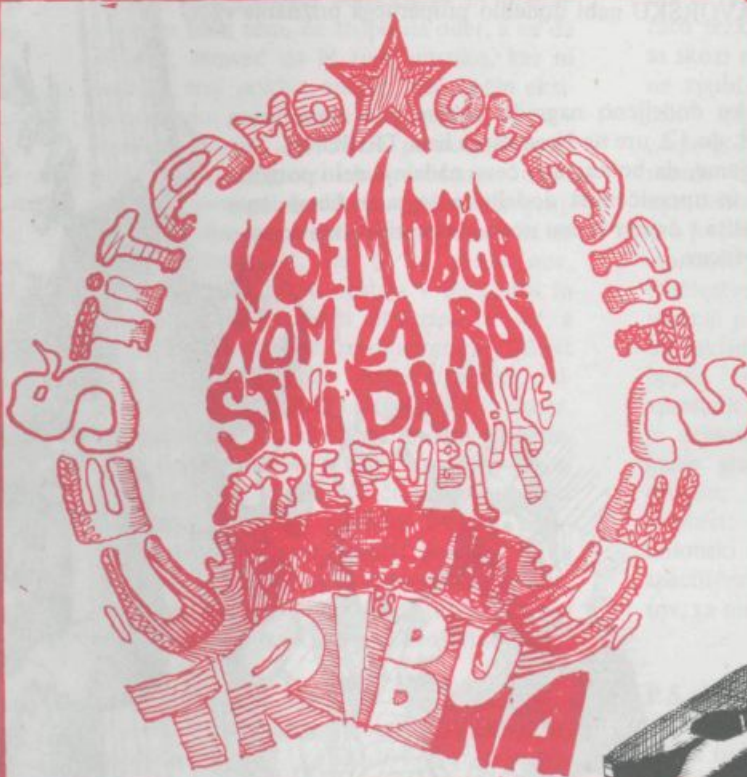
NASLOV:

Naročam študentski list „TRIBUNO“. Celoletna naročnina je 40 din.

Naročnino bom poravnal takoj.

Podpis:

HVALA

- TRIBUNA - ŠTUDENSKI LIST.
- IZDAJA UNIVERZITETNA KONFERENCA ZVEZE SOCIALISTIČNE MLADINE SLOVENIJE
- UREDNIŠTVO: 61000 LJUBLJANA, TRG OSVOBODITVE 1/II SOBA 86, TEL: 21-280
- URADNE URE VSAK DAN OD 10 - 12 h
- TISKA TISKARNA ŠTUDENSKI SERVIS
- LETNA NAROČNINA 40,00 DIN; POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI; ROKOPISOV NE VRAČAMO
- OPROŠČENI PROMETNEGA DAVKA NA PROMET PO PRISTOJNEM SKLEPU ŠT.: 421-1/70 OD 22. JANUARJA 1973.
- UREDNIŠTVO:
ALEŠ ERJAVEC (kultura), BOJAN PIRIH (odgovorni urednik), JANJA KLASINC (informatika), RISTO PEJOV (tehnični urednik), SREČO KIRN (teorija), SREČO PAPIČ (likovni urednik), SREČO ZAJC (glavni urednik), VESNA BELAK (lektura, korektura).
- ZAČASNO VLOGO IZDAJATELJSKEGA SVETA OPRAVLJA PREDSEDSTVO UNIVERZITETNEGA KOMITEJA ZVEZE SOCIALISTIČNE MLADINE SLOVENIJE.